

SREDNJA ZDRAVSTVENA ŠOLA CELJE,
Ipavčeva 10, 3000 Celje

POGLED LJUDI NA PROMETNO VARNOST OSEB Z EPILEPSIJO

Raziskovalna naloga

Avtorici:

Lara Ulaga, 2. d
Andreja Žmavc, 2. d

Mentor:

Peter Čepin Tovornik, dipl. zn., dipl. san. inž.

Zahvala

Zahvaljujema se mentorju gospodu Petru Čepinu Tovorniku, dipl. zn., dipl. san. inž., ki nama je omogočil izdelavo raziskovalne naloge, s katero sva se naučili marsikaj novega.

Zahvaljujema se vsem, ki so sodelovali pri reševanju anketnih vprašalnikov in osebam, s katerimi sva opravili intervju, in sicer gospe Mojci Kodrun, gospe Mateji Palatinuš, gospodu Marku Zupanu, dr. med., spec. nevrologije in gospe Miljani Žitko Mastnak, dr. med., spec. med. dela, prometa in športa.

Za strokovni pregled naloge se zahvaljujema gospe Olgi Štancar, dipl. m. s., za prevod povzetka v angleščino gospe Franji Dobrajc, prof., za slovnični pregled naloge gospe Maji Antonič, prof., gospe Nini Lobe Selič, prof. in gospodu Mateju Korenu za tehnično izvedbo ter gospe Smilji Pevec, univ. dipl. biol. za koordinacijo raziskovalne dejavnosti na šoli.

Za podporo pri izvajanju raziskovalne dejavnosti na šoli pa se zahvaljujema ravnateljici gospe Katji Pogelšek Žilavec, prof., mag. posl. ved.

Še enkrat iskrena hvala vsem.

Kazalo

Kazalo vsebine

Zahvala.....	2
Kazalo.....	3
Kazalo vsebine.....	3
Kazalo grafov.....	4
Kazalo slik.....	5
Kazalo tabel.....	5
Povzetek.....	6
Abstract.....	7
1 Uvod.....	8
1.1 Namen naloge.....	8
1.2 Cilj naloge.....	8
1.3 Hipoteze.....	8
1.4 Metode dela.....	9
2 Teoretični del.....	10
2.1 Epilepsija.....	10
2.2 Vzroki za epilepsijo.....	10
2.3 Epileptični napadi.....	10
2.4 Pomoč ob napadu.....	10
2.5 Zdravljenje epilepsije.....	11
2.6 Različni vplivi epilepsije.....	11
2.6.1 Vpliv epilepsije na šolanje.....	11
2.6.2 Vpliv epilepsije na zaposlitev.....	11
2.7 Zakonodaja.....	11
2.7.1 Pravilnik o zdravstvenih pogojih voznikov motornih vozil.....	11
3 Empirični del.....	13
3.1 Vzorec.....	13
3.2 Čas raziskave.....	13
3.3 Obdelava podatkov.....	13
3.4 Rezultati raziskave.....	13
3.4.1 Analiza anketnega vprašalnika o epilepsiji za ljudi brez epilepsije.....	14
3.4.2 Analiza anketnega vprašalnika o epilepsiji za ljudi z epilepsijo.....	25
3.5 Intervjuji.....	39
3.5.1 Intervju z gospo Mojco Kodrun.....	39
3.5.2 Intervju z gospo Matejo Palatinuš.....	43
3.5.3 Intervju z gospodom Markom Zupanom.....	45
3.5.4 Intervju z gospo Miljano Žitko Mastnak.....	49
3.6 Primerjava rezultatov in razprava.....	52
4 Zaključek.....	55
5 Viri in literatura.....	56
6 Priloge.....	57
6.1 Anketni vprašalnik o epilepsiji za ljudi brez epilepsije.....	57
6.2 Anketni vprašalnik o epilepsiji za ljudi z epilepsijo.....	57

Kazalo grafov

Graf 1: Spol	14
Graf 2: Starost	14
Graf 3: Sopomenka epilepsiji	15
Graf 4: Mnenje, da epilepsija sodi med kronične bolezni	15
Graf 5: Mnenje, da se epilepsija lahko pojavi v katerikoli starosti	16
Graf 6: Mnenje, da je epilepsija dedna bolezen	16
Graf 7: Mnenje, da obstaja več oblik epileptičnih napadov	17
Graf 8: Mnenje, da so ljudje z epilepsijo dobro sprejeti v družbi	17
Graf 9: Mnenje, da za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave	18
Graf 10: Mnenje, da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije	18
Graf 11: Mnenje, da bi morali zdravniki obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom zaradi vprašanja zmožnosti vožnje	19
Graf 12: Mnenje, da bi ljudem z epilepsijo morali onemogočiti opravljanje vozniškega izpita	19
Graf 13: Mnenje, da je ljudi z epilepsijo pogosto strah pred vožnjo	20
Graf 14: Mnenje o težavah pri pridobivanju vozniškega izpita zaradi epilepsije	20
Graf 15: Mnenje o strogosti zakonodaje s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo	21
Graf 16: Mnenje o omejitvah ljudi z epilepsijo pri prevažanju drugih oseb	21
Graf 17: Mnenje o kršenju omejitev prepovedi vožnje zaradi epilepsije s strani ljudi z epilepsijo	22
Graf 18: Mnenje o tem, ali lahko oseba z epilepsijo prepreči prometno nesrečo, če bi doživela epileptični napad med vožnjo?	22
Graf 19: Poznavanje osebe, ki je med vožnjo doživela epileptični napad, a brez prometne nesreče	23
Graf 20: Poznavanje osebe, ki je zaradi epileptičnega napada med vožnjo doživela prometno nesrečo	23
Graf 21: Poznavanje društva Liga proti epilepsiji Slovenije	24
Graf 22: Spol (osebe z epilepsijo)	25
Graf 23: Starost (osebe z epilepsijo)	25
Graf 24: Sem voznik/-ca (osebe z epilepsijo)	26
Graf 25: Odkritje epilepsije (dopolnjena leta)	26
Graf 26: Zaposlitev (osebe z epilepsijo)	27
Graf 27: Mnenje, da epilepsija sodi med kronične nevrološke bolezni (osebe z epilepsijo)	27
Graf 28: Mnenje, da se lahko epilepsija pojavi v katerikoli starosti (osebe z epilepsijo)	28
Graf 29: Mnenje, da je epilepsija dedna bolezen (osebe z epilepsijo)	28
Graf 30: Mnenje, da obstaja več vrst epilepsije (osebe z epilepsijo)	29
Graf 31: Mnenje, da so ljudje z epilepsijo dobro sprejeti v družbi (osebe z epilepsijo)	29
Graf 32: Mnenje, da za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave (osebe z epilepsijo)	30
Graf 33: Mnenje, da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije (osebe z epilepsijo)	30
Graf 34: Mnenje, da bi morali zdravniki obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom zaradi vprašanja zmožnosti vožnje (osebe z epilepsijo)	31

Graf 35: Mnenje, da bi ljudem z epilepsijo morali onemogočiti opravljanje voznškega izpita (osebe z epilepsijo)	31
Graf 36: Mnenje, da je ljudi z epilepsijo strah pred vožnjo (osebe z epilepsijo)	32
Graf 37: Mnenje o zakonodaji s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo (osebe z epilepsijo).....	32
Graf 38: Odvisnost od lastnega prevoza (osebe z epilepsijo).....	33
Graf 39: Trenutni status glede vožnje (osebe z epilepsijo)	33
Graf 40: Počutje ob tem, ko sem izvedel/-a, da imam omejeno pravico do vožnje (osebe z epilepsijo).....	34
Graf 41: Kršenje omejitve vožnje zaradi epilepsije (osebe z epilepsijo)	34
Graf 42: Mnenje o tem, ali bi uspeli preprečiti prometno nesrečo, če bi doživeli epileptični napad med vožnjo (osebe z epilepsijo).....	35
Graf 43: Doživet epileptični napad med vožnjo brez nesreče (osebe z epilepsijo) ...	35
Graf 44: Doživet epileptični napad med vožnjo z nesrečo (osebe z epilepsijo)	36
Graf 45: Težave pri pridobivanju voznškega izpita zaradi epilepsije (osebe z epilepsijo)	36
Graf 46: Predpisane omejitve pri prevažanju drugih oseb (osebe z epilepsijo)	37
Graf 47: Član/-ica društva (dopolnjena leta)	37
Graf 48: Razpravljanje o prometni varnosti ljudi z epilepsijo v društvih (osebe z epilepsijo)	38
Graf 49: Pomoč društva pri uveljavljanju pravic iz naslova prometne varnosti (osebe z epilepsijo)	38

Kazalo slik

Slika 1: Po koncu intervjuja z gospo Mojco Kodrun	42
Slika 2: Plakat za mednarodni dan epilepsije	42
Slika 3: Po koncu intervjuja z gospo Matejo Palatinuš.....	45
Slika 4: Po koncu intervjuja z gospodom Markom Zupanom	49
Slika 5: Po koncu intervjuja z gospo Miljano Žitko Mastnak skupaj z mentorjem.....	51

Kazalo tabel

Tabela 1: Pogoji za izdajo ali podaljšanje voznškega spričevala	12
---	----

Povzetek

Namen raziskovalne naloge z naslovom Pogled ljudi na prometno varnost oseb z epilepsijo je pridobiti novo znanje o epilepsiji in se seznaniti z varnostjo udeležbe oseb z epilepsijo v prometu. Cilj pa je širjenje pridobljenega znanja in tako vplivati na detabuizacijo na tem področju.

V teoretičnem delu je opisano, kaj je epilepsija, kateri so vzroki zanjo, različni napadi, kakšna je prva pomoč ob napadu ter zakonodaja s področja epilepsije in prometa.

Osnova za obdelavo podatkov je bilo 543 anketnih vprašalnikov, ki so jih izpolnili ljudje brez epilepsije in 20 anketnih vprašalnikov, ki so jih izpolnili ljudje z epilepsijo ter 4 intervjuji, od tega 2 z osebo z epilepsijo in 2 z zdravnikom specialistom. Rezultati so pokazali, da več kot polovica anketirancev ve, da epilepsija sodi med kronične nevrološke bolezni ter da se lahko pojavi v katerikoli starosti. Osebe z epilepsijo (62 %) in osebe brez epilepsije (35 %) menijo, da osebe z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot osebe brez epilepsije, 91 % oseb brez epilepsije ne pozna društva Liga proti epilepsiji Slovenije.

V prihodnje bo potrebno narediti še veliko pri osveščanju ljudi na tem področju.

Ključne besede: epilepsija, nevrološka bolezen, epileptični napad, promet, omejitve.

Abstract

The aim of the research project entitled View of people on road safety of people with epilepsy is to get new knowledge about epilepsy and to be aware of the security participation of people with epilepsy in traffic. The aim is to spread knowledge and thus affect demolishing taboos in this area.

In the theoretical part is described what epilepsy is, what causes it, different attacks, what is first aid during the attack and legislation in the field of epilepsy and traffic.

The basis for data processing were 543 questionnaires that were filled in by people without epilepsy, 20 questionnaires by people with epilepsy and 4 interviews, 2 of them were with a person with epilepsy and 2 with a specialist doctor. The results showed that more than half of the respondents know that epilepsy is one of the chronic neurological diseases and it can occur at any age. People with epilepsy (62 %) and those without epilepsy (35 %) believe that people with epilepsy can present a higher risk of accidents than those without epilepsy, 91 % people without epilepsy do not know the association League Against Epilepsy Slovenia.

In the future it will be necessary to do a lot in educating people in this field.

Keywords: epilepsy, neurological disease, seizure, traffic, restrictions.

1 Uvod

Vožnja je bistven del življenja sodobnega posameznika. Na vožnjo vplivajo številni dejavniki, ki jih delimo na dejavnike voznika in dejavnike okolja. Naloga zakonodajalca je, da kljub omejevanju vožnje, omogoči največjo možno varnost za vse udeležence prometa. Zavedati se je pa treba, da z vsako omejitvijo upravljanja motornih vozil za posameznika zmanjšamo njegovo kakovost življenja, zaposljivost in neodvisnost. In prav zaradi teh razlogov postavljajo osebe z epilepsijo željo po vozniškem izpitu na eno svojih vodilnih prioriteta (Mavrič, 2015, str. 295).

Epilepsija spada med dokaj pogoste bolezni. Ker tudi sami poznava ljudi, ki obolevajo za to boleznijo, sva se odločili raziskati to področje. Najprej naju je zanimala epilepsija kot sama, nato pa sva se odločili, da bi raziskali tudi vlogo oseb z epilepsijo v prometu. Zanima naju tako pogled oseb z epilepsijo, ki so udeleženi v prometu, kot tudi pogled ljudi, ki nimajo epilepsije in kako le-ti gledajo na osebe z epilepsijo kot aktivne udeležence v cestnem prometu.

1.1 Namen naloge

Namen raziskovalne naloge je pridobitev novega znanja o epilepsiji in o udeležnosti oseb z epilepsijo v prometu. Želeli sva tudi izvedeti razlike med stališči oseb z epilepsijo in brez nje, glede epilepsije in vožnje. Za raziskovanje tega področja sva se odločili tudi zato, ker ta tematika po pregledu še ni toliko raziskana.

1.2 Cilj naloge

Cilj raziskovalne naloge je širjenje pridobljenega znanja o epilepsiji in prometni varnosti oseb z epilepsijo med ljudi ter tako vplivati na detabuizacijo na tem področju.

1.3 Hipoteze

Sestavili sva 4 hipoteze, in sicer:

Hipoteza 1: Več kot polovica anketiranih ljudi brez epilepsije ve, da je drugi izraz za epilepsijo božjast.

Hipoteza 2: Da sodi epilepsija med kronične nevrološke bolezni, se strinja oz. popolnoma strinja več anketiranih oseb z epilepsijo kot oseb brez epilepsije.

Hipoteza 3: Več kot polovica ljudi z epilepsijo se s trditvijo, da za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave, strinja oz. popolnoma strinja.

Hipoteza 4: Da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije, se pogosteje strinjajo oz. popolnoma strinjajo anketirane osebe brez epilepsije kot osebe z njo.

1.4 Metode dela

Za raziskovalno nalogo sva uporabili:

- metodo pregleda strokovnega gradiva,
- metodo anketnega vprašalnika,
- metodo intervjuja.

Najino delo je potekalo po naslednjem vrstnem redu:

- zastavili sva si namen in cilj raziskovalne naloge,
- preučili sva strokovno gradivo s področja epilepsije in prometa, na podlagi katerega sva oblikovali teoretični del raziskovalne naloge,
- sestavili sva 2 spletna anketna vprašalnika z vprašanji zaprtega tipa,
- na podlagi anketnih vprašalnikov sva oblikovali 4 hipoteze,
- pridobljene podatke sva analizirali in interpretirali,
- na podlagi pridobljenih podatkov sva hipoteze potrdili oziroma ovrgli,
- opravili sva tudi 4 intervjuje,
- na podlagi vseh podatkov sva oblikovali zaključek.

Po izboru teme in opredelitvi raziskovalnega vprašanja sva začeli zbirati literaturo, ki sva jo potrebovali za reševanje hipotez in razlago teoretičnega dela naloge.

Anketiranje je bilo izvedeno na eni strani z ljudmi, ki imajo epilepsijo in na drugi strani z ljudmi, ki epilepsije nimajo. Podatki so bili zbrani z dvema anketnima vprašalnikoma (priloga 1 in 2).

Anketni vprašalnik za ljudi brez epilepsije je sestavljen iz desetih vprašanj, od tega je eno vprašanje sestavljeno iz desetih trditev in eno vprašanje, kjer so lahko anketiranci obrazložili svoj odgovor. Štiri vprašanja imajo dva možna odgovora, eno vprašanje ima tri in dva štiri odgovore ter eno je s petimi odgovori in z alinejo, kjer so lahko napisali odgovor sami, če ga med predlaganimi niso našli.

Anketni vprašalnik za ljudi z epilepsijo je sestavljen iz osemnajstih vprašanj, od tega je šestnajst vprašanj zaprtega tipa in dve vprašanji odprtega tipa, kjer so anketiranci lahko sami napisali odgovor. Eno vprašanje je sestavljeno iz desetih trditev, kjer so ocenjevali stopnjo strinjanja. Dve vprašanji imata po dva odgovora, pet vprašanj ima tri odgovore, tri imajo tri odgovore in pod zadnjo alinejo so lahko napisali svoj odgovor, če ga niso našli med ponujenimi, eno vprašanje je s štirimi odgovori, dve vprašanji s petimi odgovori, eno s petimi in eno s šestimi odgovori, kjer so pod zadnjo alinejo lahko napisali svoj odgovor, če ga niso našli med ponujenimi.

Izvedeni so bili tudi štirje intervjuji, od tega dva strukturirana in dva polstrukturirana. Prvi intervju je sestavljen iz 21 vprašanj, drugi iz 17, tretji iz 12 in četrti iz 10 vprašanj.

2 Teoretični del

2.1 Epilepsija

Epilepsija je skupno ime za nevrološke bolezni, značilnost teh pa so ponavljajoči se epileptični napadi (Kržan, 2014, str. 4). Je bolezen, pri kateri se napadi pojavijo zaradi nenadne in nepravilne dejavnosti nevronov. Ti pa se navzven kažejo na različne načine, saj je to odvisno od tega, kje v možganih je prišlo do nepravilne dejavnosti (Trdan, 2009, str. 40).

Epilepsijo lahko poimenujemo še z dvema izrazoma, in sicer božjast in padavica (Trdan, 2009, str. 40).

2.2 Vzroki za epilepsijo

Vzroki za nastanek epilepsije so različni. Odvisni so predvsem od življenjskega obdobja, v katerem se bolezen razvije (Trdan, 2009, str. 40).

Mednje štejemo presnovne motnje, razvojne in genetske nepravilnosti možganov, rast tumorjev, degenerativne možganske bolezni, vnetja in zastrupitve, poškodbe glave in motnje možganskega žilja (Kržan, 2014, str. 6).

V otroštvu pa so lahko vzroki: poškodba glave med porodom, vnetje možganov in možganskih ovojnic, pomanjkanje preskrbe s kisikom v tkivih in prirojene napake (Trdan, 2009, str. 40, 41).

Kljub razširjenemu iskanju in znanju, je navadno težko določiti vzrok (Kržan, 2014, str. 7).

2.3 Epileptični napadi

»Naziv epilepsija izvira iz grške besede epilepsi - napad, pomeni pa kronično okvaro celic možganske skorje, ki iz različnih razlogov postanejo 'preveč vzdražljive' in se odzivajo s sinhronimi izbruhi električnih impulzov, kar se kaže kot epileptični napadi« (Bielen in sod., 2001, str. 4).

Napade delimo v dve skupini, in sicer: splošne ali generalizirane in delne, žariščne ali parcialne. Pri generaliziranih napadih gre za moteno delovanje možganov v celoti, pri žariščnih pa za moteno delovanje le dela možganov (Kržan, 2014, str. 5).

Napad traja nekaj sekund ali minut, nato pa se možgani postopoma vrnejo v normalno stanje. Pojavi se lahko kadarkoli. Pri napadu lahko pride do mežikanja z očmi, začasne motnje spomina, izgube zavesti, mišičnih krčev, trzljajev, nesmiselnih gibov rok, ritmičnega stresa in otrdelosti (Kržan, 2014, str. 5).

2.4 Pomoč ob napadu

Zelo pomembno je, da znajo svojci in mimoidoči pravilno pomagati ob epileptičnem napadu, torej nuditi laično prvo pomoč oz. pomoč, ki jo nudi nestrokovnjak (Gumzej, 2013, str. 16).

Ko je napad mimo in se bolnik še ni ovedel, ga namestimo v položaj za nezavestnega. Pazimo, da se ne zaduši. Iz njegove bližine odstranimo vse, s čimer bi se lahko bolnik med napadom poškodoval. Z mehko in ravno podlogo mu podpremo glavo in zrahljamo oblačila okrog vratu. Med napadom bolnika ne smemo držati in poskušati fizično zaustavljati krčev. Počakamo, da napad mine in pokličemo strokovno pomoč (Gumzej, 2013, str. 16).

2.5 Zdravljenje epilepsije

Zdravljenje epilepsije je nujno potrebno, saj lahko pride do okvare možganov, poleg tega lahko v času napada pride do nesreče. Pomagamo s protiepileptičnimi zdravili, potrebno je poskusiti več zdravil, da se najde najustreznejše. Vedno pa zdravila ne učinkujejo, zato je potrebno poiskati drugo rešitev. Pri nekaterih osebah je možna tudi operacija. Pri osebah, ki jim ne pomagajo niti zdravila niti ni možna operacija, je na voljo ketogena dieta, ki temelji predvsem na beljakovinski in maščobni prehrani (Trdan, 2009, str. 39).

2.6 Različni vplivi epilepsije

2.6.1 Vpliv epilepsije na šolanje

Otroci z epilepsijo imajo v večini primerov enake umske in učne sposobnosti, zato bi jih naj vključili v redno šolanje in jih obravnavali enakovredno kot otroke brez epilepsije. Šolsko osebje mora biti obveščeno o otroku z epilepsijo, vedeti morajo tudi, kako ravnati ob epileptičnem napadu (Kržan, 2014, str. 13, 14).

2.6.2 Vpliv epilepsije na zaposlitev

Zaradi strahu pred ponavljanjem epileptičnih napadov se delodajalci pogosto izogibajo zaposlitvi oseb z epilepsijo. Pred zaposlitvijo je potrebno preučiti delovne procese in zmanjšati možnosti za poškodbe v primeru epileptičnega napada (Kržan, 2014, str. 14, 15).

2.7 Zakonodaja

»Vožnja je privilegij. Nihče nima avtomatične pravice do vožnje. Nekatera zdravstvena stanja vplivajo na sposobnost za vožnjo in nekateri bolniki z motnjami vida, motnjami v duševnem stanju, diabetiki, tisti z epilepsijo in drugi težko pridejo do vozniškega dovoljenja« (Lorenčič, 2010).

V večini držav obstajajo zelo toga pravila glede dovoljenja za vožnjo za ljudi z epilepsijo. Pogosto jim je vožnja prepovedana do konca življenja (Lorenčič, 2010).

V Sloveniji velja od leta 2011 nov pravilnik o zdravstvenih pogojih voznikov motornih vozil, ki je omilil ukrepe iz prejšnjega pravilnika (Lorenčič, 2010).

2.7.1 Pravilnik o zdravstvenih pogojih voznikov motornih vozil

S Pravilnikom o zdravstvenih pogojih voznikov motornih vozil se določa:

- vrste in obseg zdravstvenih pregledov, ki jih morajo opraviti kandidati za voznike in vozniki motornih vozil,

- način, postopek izdaje ter obliko in vsebino zdravniških spričeval in potrdil o opravljenem pregledu,
- pogoje, ki jih morajo za izvajanje zdravstvenih pregledov kandidatov za voznike in voznikov motornih vozil izpolnjevati javni zdravstveni zavodi in druge pravne in fizične osebe, ki opravljajo zdravstveno dejavnost na področju medicine dela, prometa in športa (v nadaljnjem besedilu: izvajalci zdravstvene dejavnosti),
- pogoje, ki jih morajo za izvajanje kontrolnih zdravstvenih pregledov izpolnjevati pooblaščen izvajalci zdravstvene dejavnosti, ki opravljajo dejavnost medicine dela, prometa in športa (v nadaljnjem besedilu: pooblaščen izvajalci zdravstvene dejavnosti),
- merila za oblikovanje cen zdravstvenih pregledov kandidatov za voznike in voznikov (Marušič, 2011).

Naloga zdravnika epileptologa in zdravnika specialista medicine dela, prometa in športa je ugotoviti, ali in kdaj je vožnja pri osebi z epilepsijo varna. Pri tem morata upoštevati klinične smernice in trenutno veljavno zakonodajo. Zdravnik opravi klinični (še posebej psihiatrični in nevrološki) pregled, pogovor z bolnikom in vzame kri za laboratorijsko analizo. Včasih je treba napotiti bolnika tudi k drugim specialistom (npr. otorinolaringologu, okulistu, diabetologu ali psihologu za preverjanje psihomotoričnih spretnosti). Na podlagi ugotovitev zdravnik medicine dela, prometa in športa izda mnenje (prepoved ali dovoljenje) za vožnjo. Zdravniški nadzor mora biti dosleden, saj lahko na ta način zmanjšamo tveganje oseb z epilepsijo v prometu (Marušič, 2011).

Tabela 1: Pogoji za izdajo ali podaljšanje vozniškega spričevala (Marušič, 2011)

Vozniku prve skupine se lahko podaljša ali izda vozniško spričevalo, če izpolnjuje naslednje pogoje:	
prvi ali en neizzvan napad	Ocena glede zmožnosti za vožnjo po šestih mesecih odsotnosti napadov.
izzvan epileptični napad	Ocena glede zmožnosti za vožnjo po šestih mesecih odsotnosti napadov.
epilepsija	Ocena glede zmožnosti za vožnjo, če je brez terapije ali z njo brez napada vsaj dve leti.
voznik, pri katerem se je epileptolog odločil za zaključek zdravljenja	Isti pogoji, kot veljajo za voznike, ki nimajo epilepsije.
voznik po kirurškem zdravljenju epilepsije	Isti pogoji, kot veljajo za voznike, ki imajo epilepsijo.
sprememba ali ukinitvev protiepileptičnih zdravil	Ocena glede zmožnosti za vožnjo šest mesecev po ukinitvi ali spremembi terapije.
napadi, ki se pojavljajo izključno med spanjem	Ocena glede zmožnosti za vožnjo, če ostane vzorec napadov vsaj tri leta nespremenjen.
napadi, ki ne vplivajo na stanje zavesti ali sposobnost ukrepanja	Ocena glede zmožnosti za vožnjo, če ostane vzorec napadov vsaj dve leti nespremenjen.
drugi primeri izgube zavesti	Ocena glede zmožnosti za vožnjo šest mesecev po zadnji izgubi zavesti oziroma šele, ko je postavljena dokončna diagnoza.

3 Empirični del

3.1 Vzorec

Osnova za obdelavo podatkov je bilo 563 anketnih vprašalnikov, in sicer od tega so jih 543 izpolnili ljudje brez epilepsije, zaposleni v šolstvu, in 20 osebe z epilepsijo preko društva Liga proti epilepsiji Slovenije.

Opravljeni so bili tudi 4 intervjuji, in sicer z:

- gospo Mojco Kodrun,
- gospo Matejo Palatinuš,
- gospodom Markom Zupanom in
- gospo Miljano Žitko Mastnak.

3.2 Čas raziskave

Spletno anketiranje je potekalo meseca decembra 2015 in januarja 2016, in sicer od 18. 12. 2015 do 18. 1. 2016.

Intervjuji so bili izvedeni z:

- gospo Mojco Kodrun 3. 2. 2016,
- gospo Matejo Palatinuš 4. 2. 2016,
- gospodom Markom Zupanom 5. 2. 2016 in
- gospo Miljano Žitko Mastnak 11. 2. 2016.

3.3 Obdelava podatkov

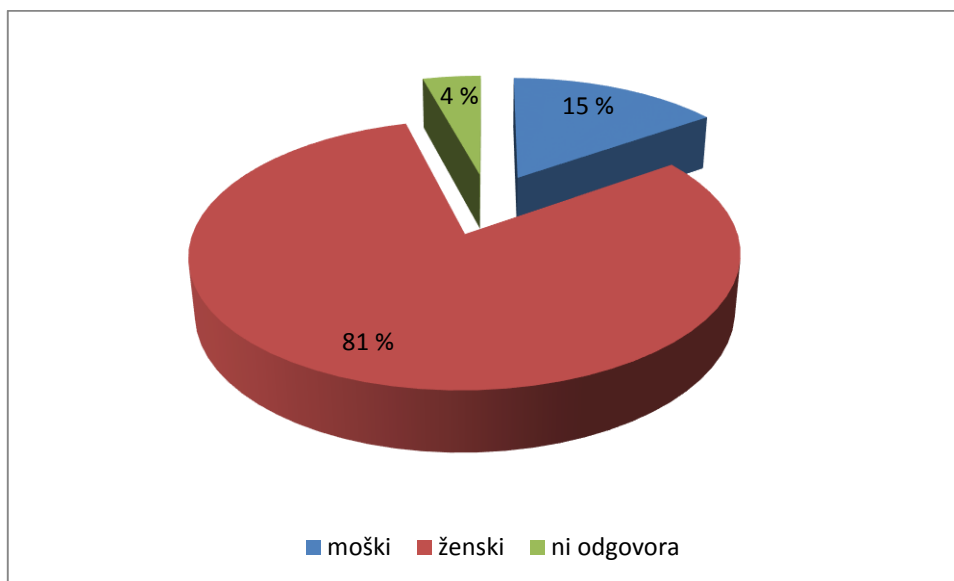
Podatke sva predstavili v odstotkih ter jih prikazali v grafih. Pri tem sva uporabljali program Google Drive, Microsoft Office Word in Microsoft Office Excel.

3.4 Rezultati raziskave

Na naslednjih straneh so v grafih za vsako vprašanje posebej predstavljeni rezultati, pridobljeni iz obeh anketnih vprašalnikov.

3.4.1 Analiza anketnega vprašalnika o epilepsiji za ljudi brez epilepsije

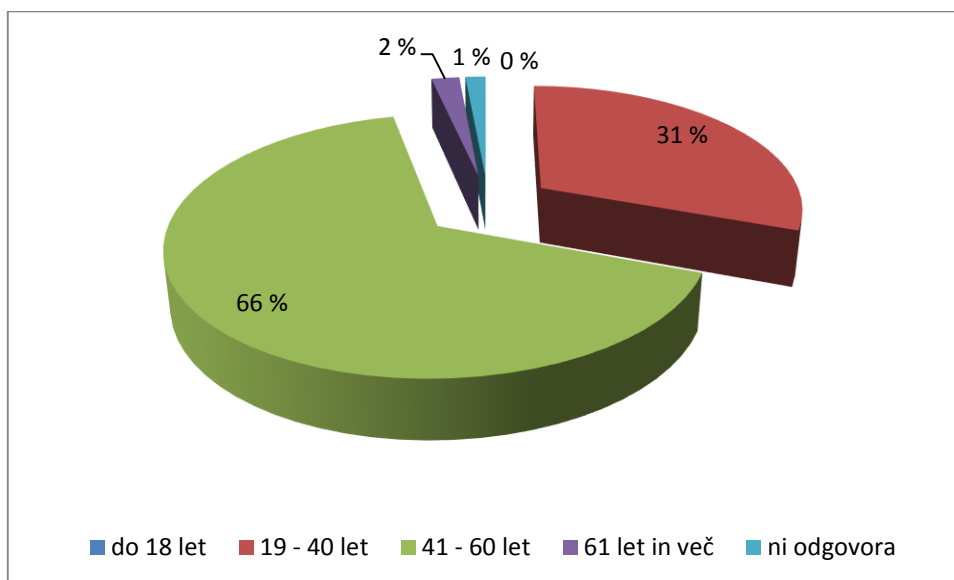
Spol

Graf 1: Spol

Vseh moških anketirancev je 83, kar znaša 15 %. Anketiranih oseb ženskega spola je 437, kar znaša 81 %, število neodgovorjenih pa je 23, kar znaša 4 %.

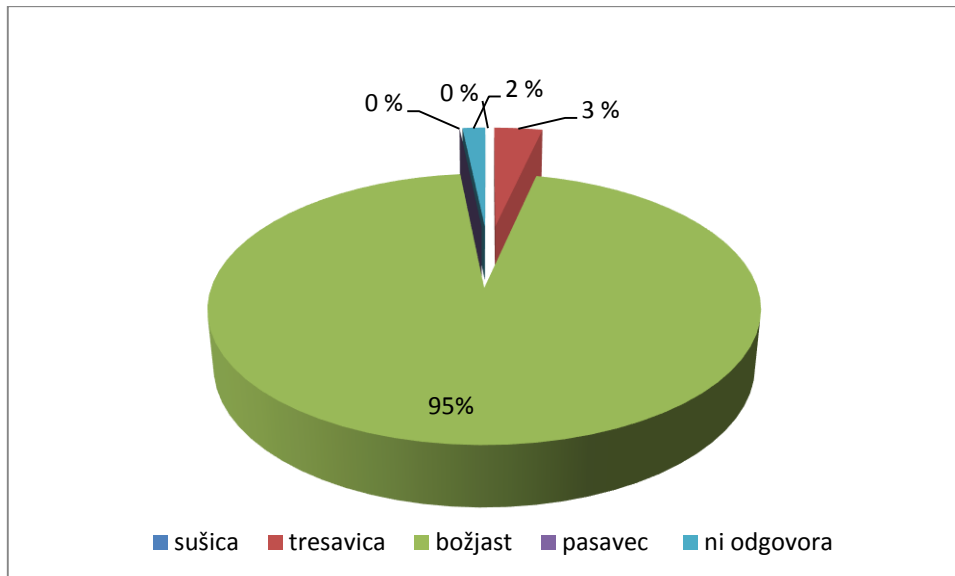
Starost

Graf 2: Starost

66 % anketiranih je starih med 41 in 60 let, 31 % starih med 19 in 40 let, 2 % starejših nad 61 let in 1 % starih do 18 let.

1. S katerim izrazom še poimenujemo epilepsijo?

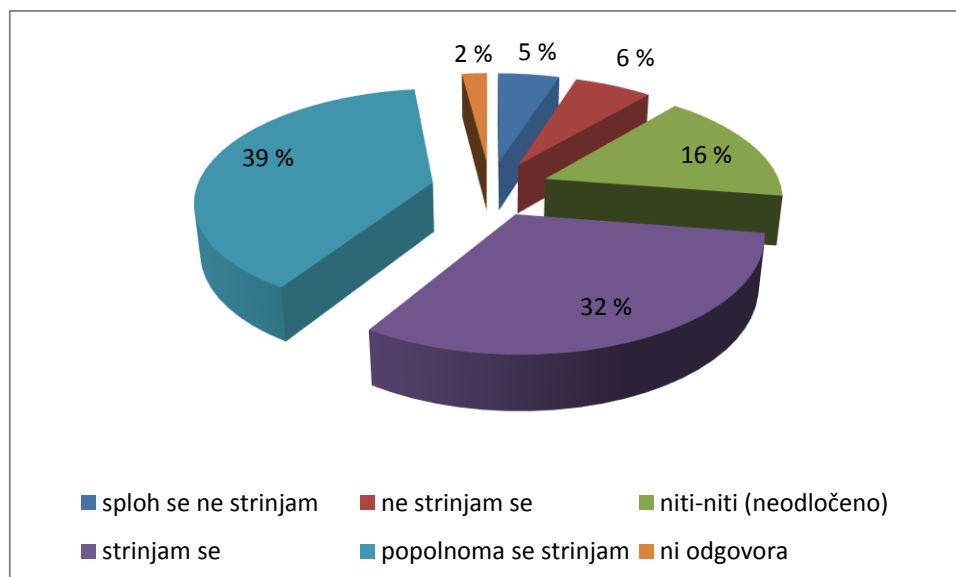

Graf 3: Sopomenka epilepsiji

Kar 95 % anketiranih ve, da je drugi izraz za epilepsijo božjast, v 3 % pa so odgovorili, da je to tresavica

2. Označite stopnjo strinjanja (s križcem) pri spodaj navedenih trditvah z ocenami od 1 do 5, pri čemer pomeni 1 – sploh se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – niti-niti (neodločeno), 4 – strinjam se in 5 – popolnoma se strinjam.

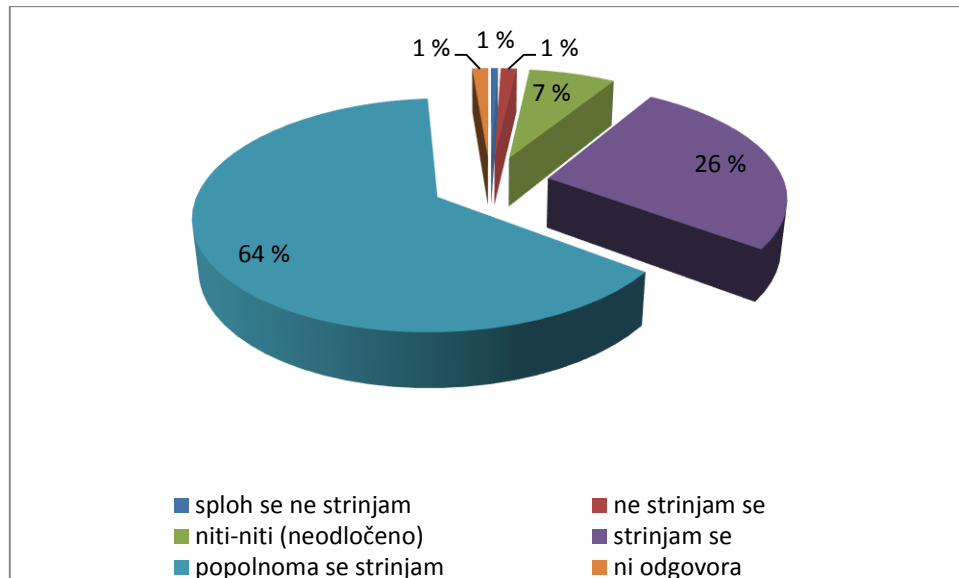
a) Epilepsija sodi med kronične nevrološke bolezni.

Graf 4: Mnenje, da epilepsija sodi med kronične bolezni

S trditvijo, da sodi epilepsija med kronične nevrološke bolezni, se strinja oz. popolnoma strinja 71 % anketiranih, neodločenih pa jih je 16 %.

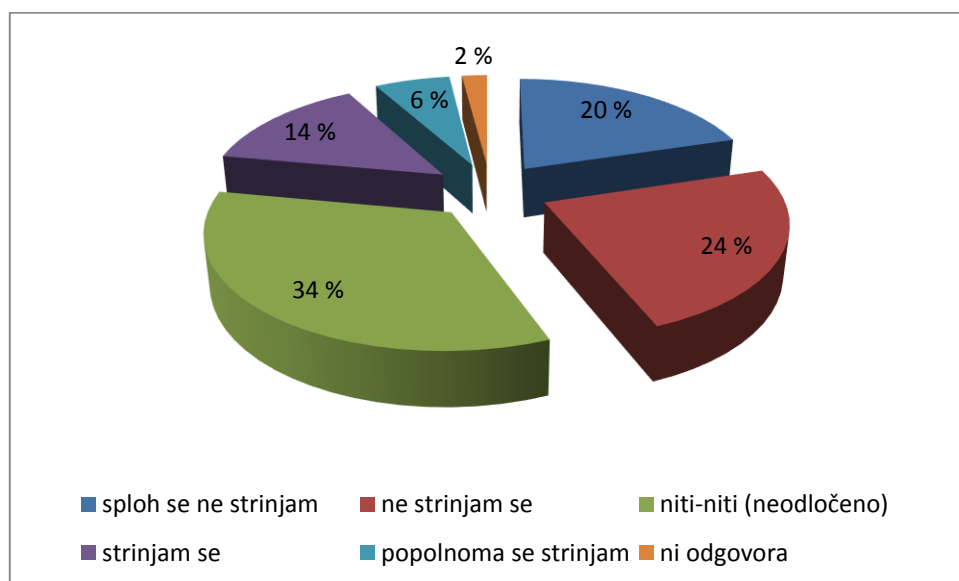
b) *Epilepsija se lahko pojavi v katerikoli starosti.*

Graf 5: Mnenje, da se epilepsija lahko pojavi v katerikoli starosti

Da se epilepsija lahko pojavi v katerikoli starosti, se strinja oz. popolnoma strinja 90 % anketiranih, neodločenih pa jih je 7 %.

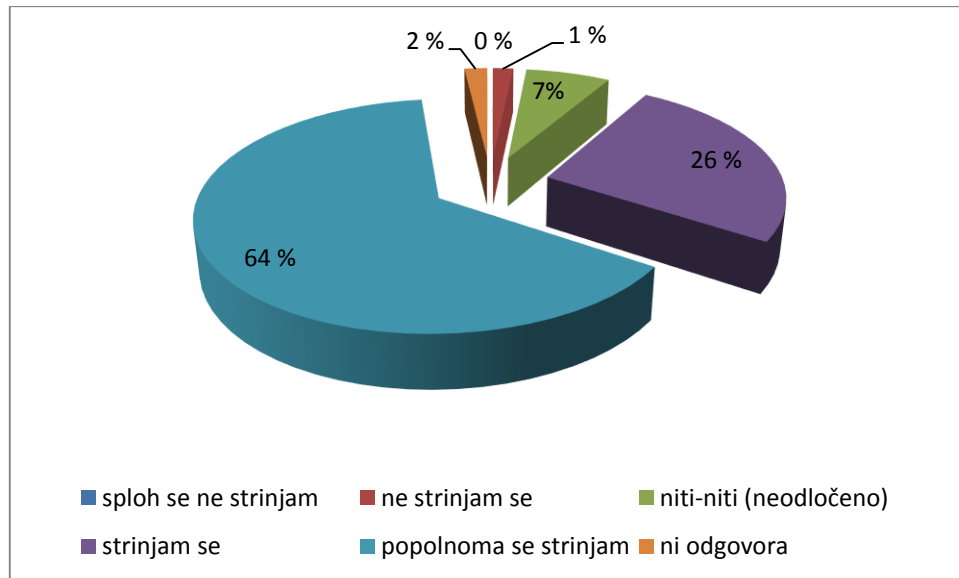
c) *Epilepsija je dedna bolezen.*

Graf 6: Mnenje, da je epilepsija dedna bolezen

Glede trditve, da je epilepsija dedna bolezen, je kar 34 % anketiranih neodločenih, medtem ko se le 20 % s trditvijo strinja oz. popolnoma strinja. Kar 44 % anketiranih pa se ne strinja, da je epilepsija dedna bolezen.

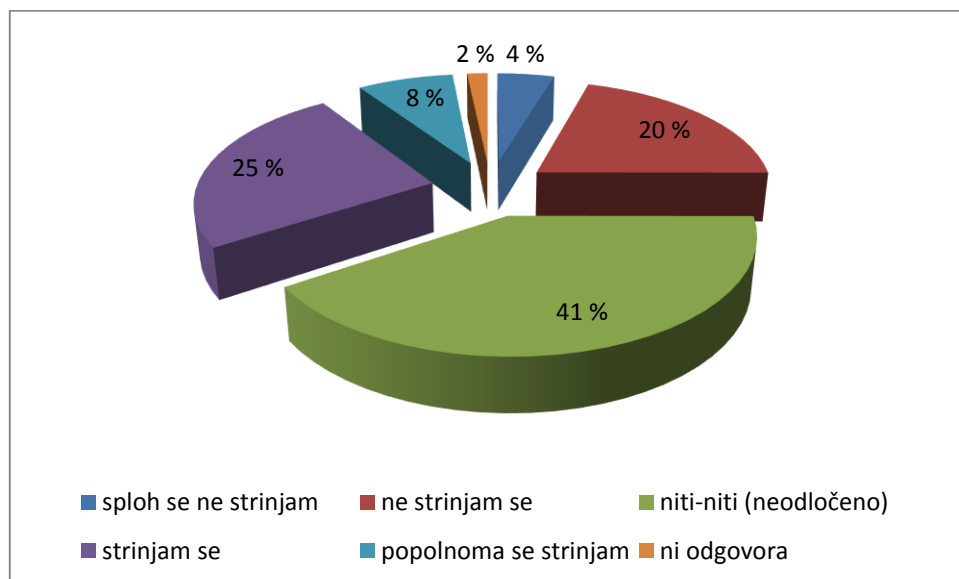
d) *Obstaja več oblik epileptičnih napadov.*

Graf 7: Mnenje, da obstaja več oblik epileptičnih napadov

S trditvijo, da obstaja več oblik epileptičnih napadov, se strinja oz. popolnoma strinja kar 90 % anketiranih.

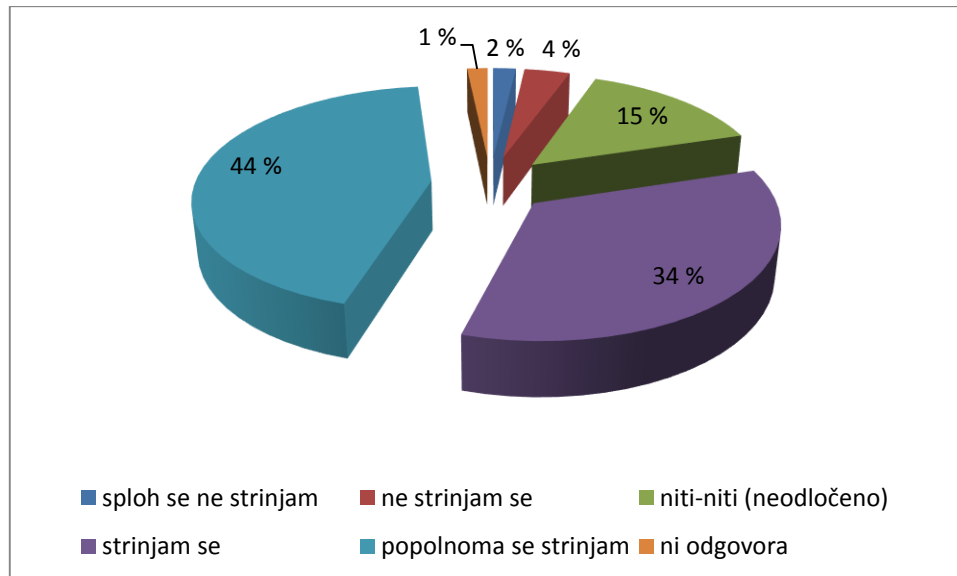
e) *Ljudje z epilepsijo so dobro sprejeti v družbo.*

Graf 8: Mnenje, da so ljudje z epilepsijo dobro sprejeti v družbi

Da so ljudje z epilepsijo dobro sprejeti v družbo, se strinja oz. popolnoma strinja 33 % anketiranih, 41 % pa jih je glede tega neodločenih.

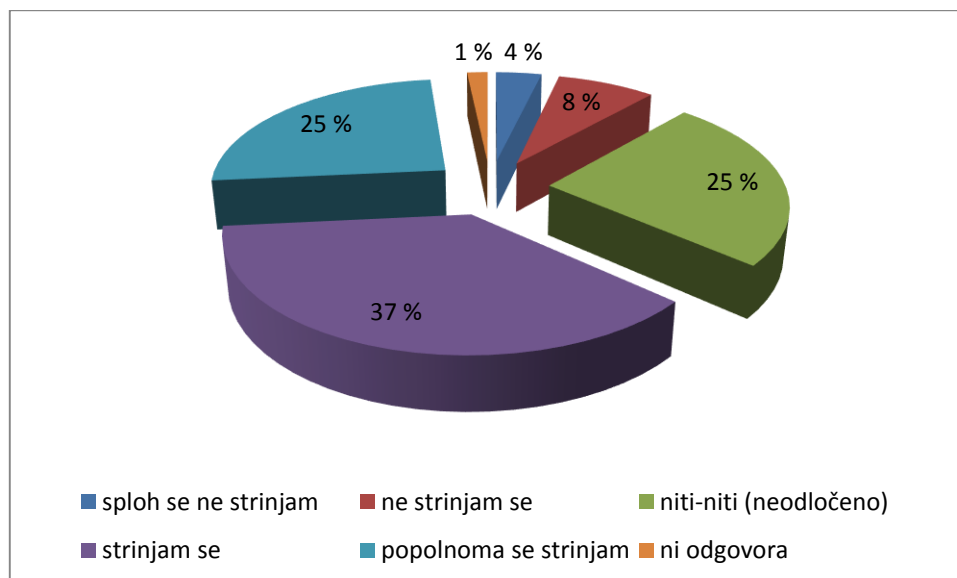
f) *Za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave.*

Graf 9: Mnenje, da za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave

78 % anketiranih se strinja oz. popolnoma strinja, da za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave, 15 % pa je o tem neodločenih.

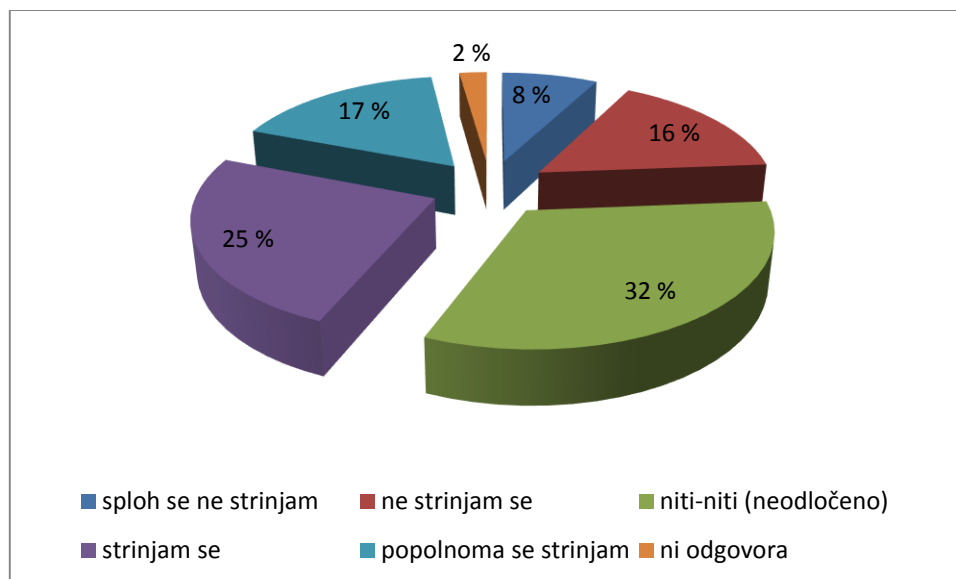
g) *Ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije.*

Graf 10: Mnenje, da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije

Da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za nastanek prometne nesreče, meni kar 62 % anketiranih, 25 % je neodločenih in samo 12 % je takšnih, ki se s tem ne strinjajo.

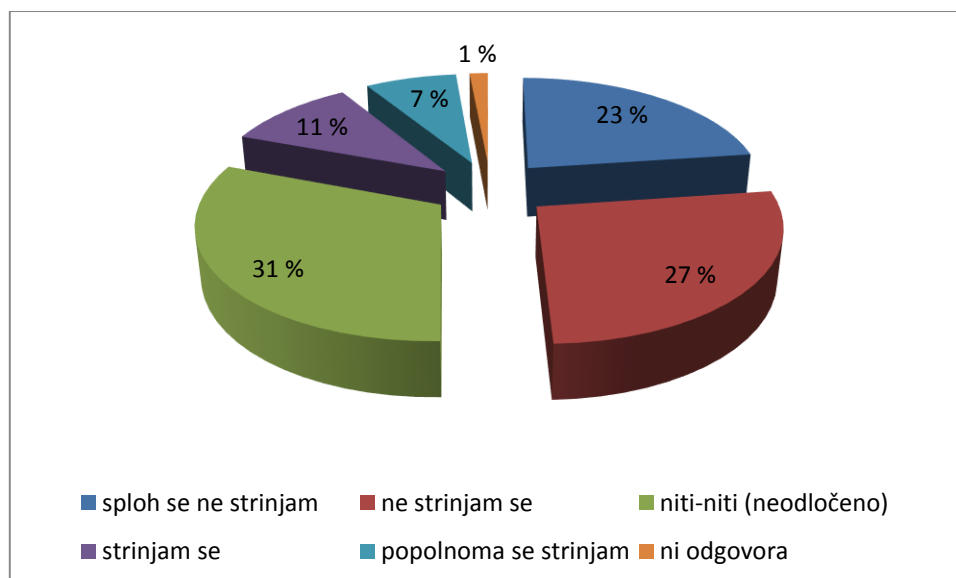
h) Zdravniki bi morali obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom zaradi vprašanja zmožnosti vožnje.

Graf 11: Mnenje, da bi morali zdravniki obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom zaradi vprašanja zmožnosti vožnje

Glede trditve, da bi morali zdravniki obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom zaradi vprašanja zmožnosti vožnje, je 32 % neodločenih, 24 % pa se s tem ne strinja.

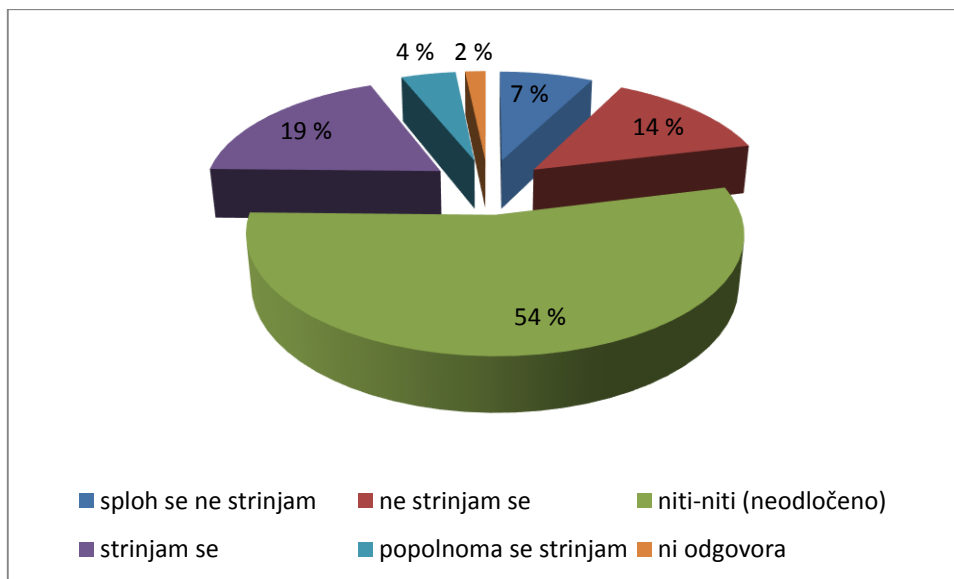
i) Ljudem z epilepsijo bi morali onemogočiti opravljanje voznškega izpita.

Graf 12: Mnenje, da bi ljudem z epilepsijo morali onemogočiti opravljanje voznškega izpita

Da bi ljudem z epilepsijo morali onemogočiti opravljanje voznškega izpita, se strinja oz. popolnoma strinja 18 %, 31 % je neodločenih.

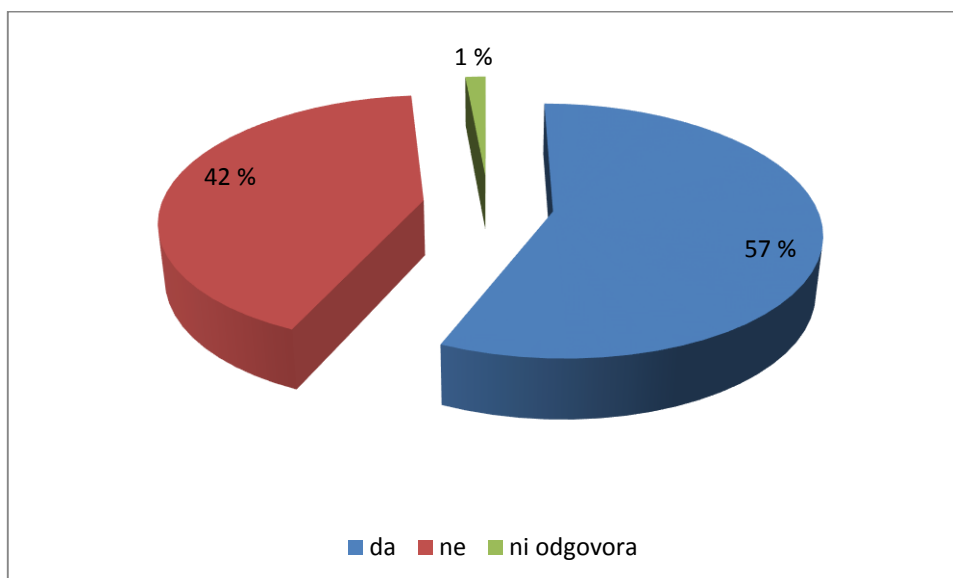
j) *Ljudi z epilepsijo je pogosto strah pred vožnjo.*

Graf 13: Mnenje, da je ljudi z epilepsijo pogosto strah pred vožnjo

Kar 54 % anketiranih je glede trditve, da je ljudi z epilepsijo pogosto strah pred vožnjo, neodločenih, 23 % se s tem strinja oz. popolnoma strinja, 21 % pa se s tem ne strinja oz. sploh ne strinja.

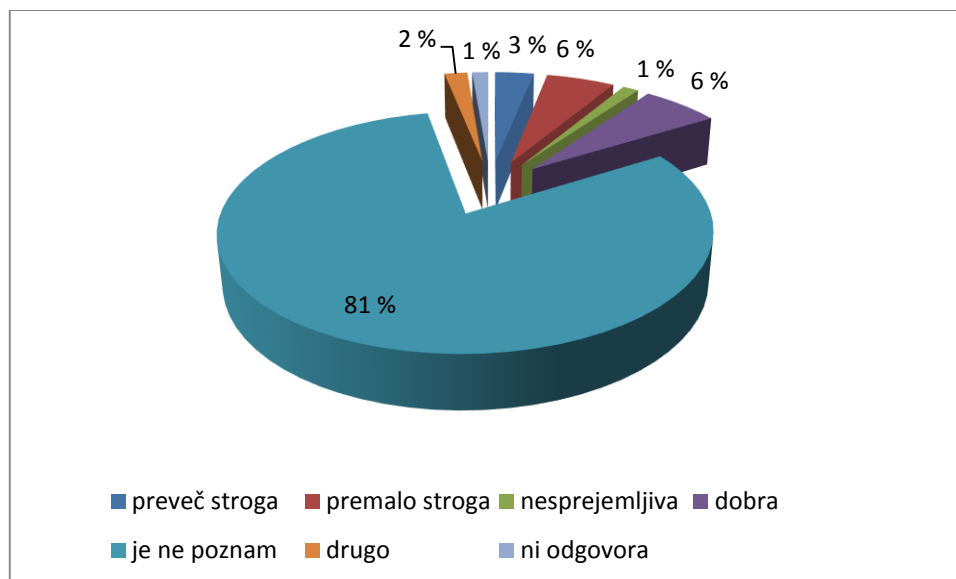
3. Menite, da imajo osebe z epilepsijo težave pri pridobitvi voznškega izpita zaradi epilepsije in katere?

Graf 14: Mnenje o težavah pri pridobivanju voznškega izpita zaradi epilepsije

Dobra polovica anketiranih (tj. 57 %) se strinja, da imajo osebe z epilepsijo težave pri pridobitvi voznškega izpita zaradi epilepsije. Kot razloge so navedli, da zaradi težav pri zdravniškem pregledu; ker ljudje z epilepsijo ne vedo, kdaj bodo dobili napad; torej zaradi možnosti nenadnih napadov, zaradi psiholoških testov; menijo tudi, da so težave odvisne od vrste epilepsije in pogostosti ali intenzivnosti napadov, ki bi jih lahko ovirali pri vožnji.

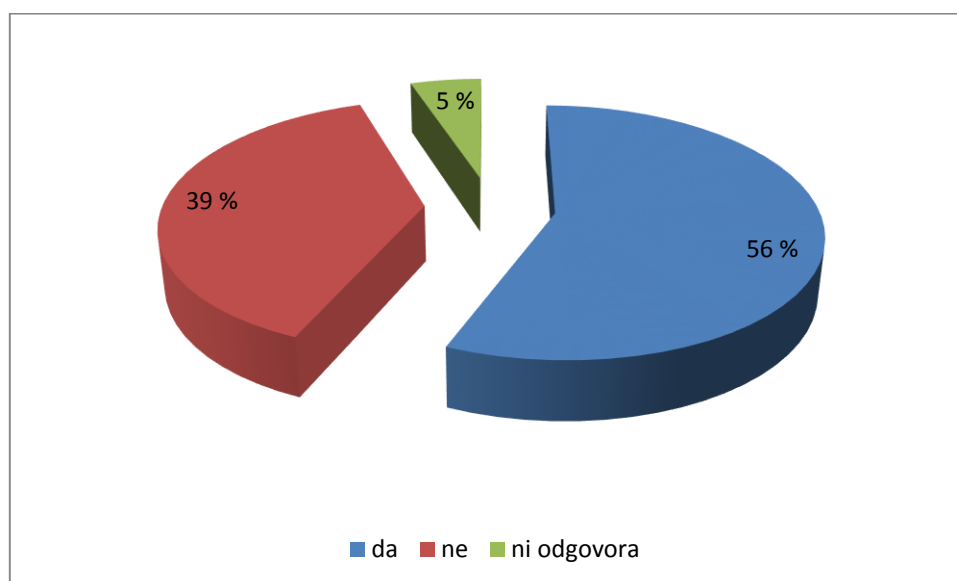
4. Kakšna se Vam zdi slovenska zakonodaja s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo?

Graf 15: Mnenje o strogoti zakonodaje s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo

81 % anketiranih s slovensko zakonodajo s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo ni seznanjena oziroma je ne pozna, tisti, ki pa jo poznajo, pa menijo v 6 %, da je premalo stroga, v 3 % se jim zdi preveč stroga, v 1 % nesprejemljiva ter v 6 % dobra. Pod drugo so napisali, da področja epilepsije ne poznajo, da je odvisno od vrste epilepsije; če človek vedno čuti začetek napadov in ravna v korist sebi ter drugim, ne vidijo potrebe za omejitve, drugače je pri nerednih in neopaženih napadih.

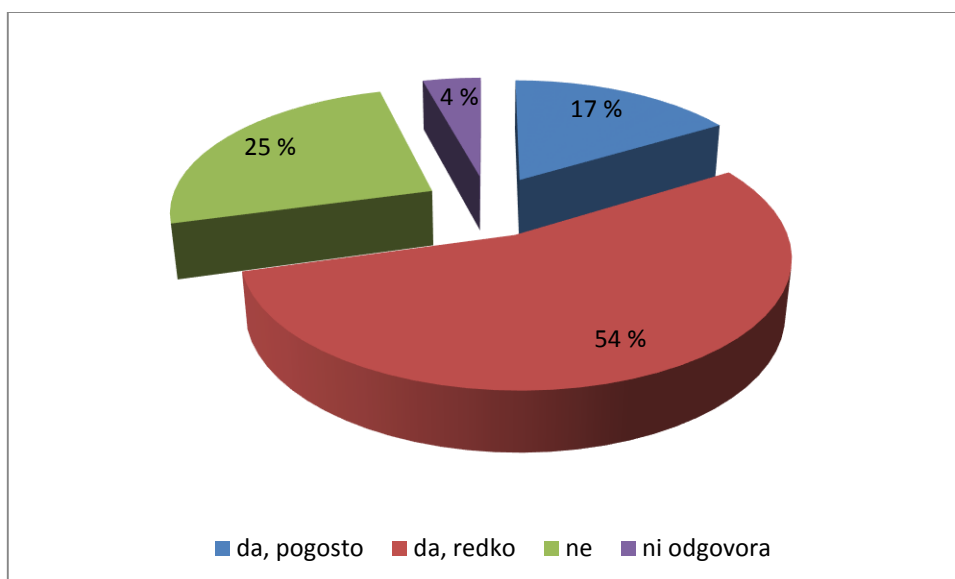
5. Menite, da bi morali imeti ljudje z epilepsijo omejitve pri prevažanju drugih oseb (svojih otrok, svojcev)?

Graf 16: Mnenje o omejitvah ljudi z epilepsijo pri prevažanju drugih oseb

56 % anketiranih meni, da bi ljudje z epilepsijo morali imeti omejitve pri prevažanju svojih otrok in svojcev, medtem ko jih 39 % meni, da ne.

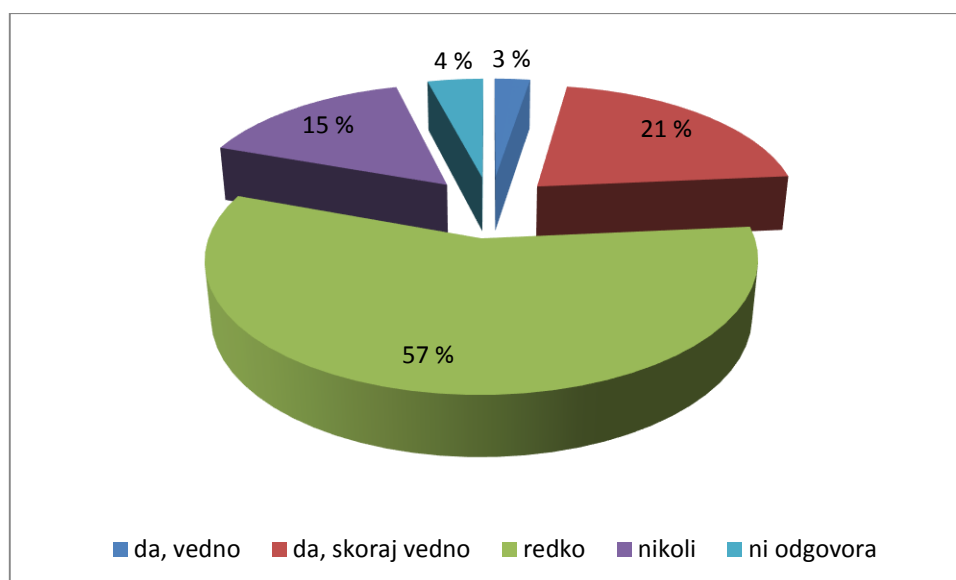
6. Menite, da ljudje z epilepsijo kdaj prekršijo omejitve prepovedi vožnje zaradi epilepsije?

Graf 17: Mnenje o kršenju omejitev prepovedi vožnje zaradi epilepsije s strani ljudi z epilepsijo

25 % anketiranih meni, da ljudje z epilepsijo ne kršijo omejitev prepovedi vožnje zaradi epilepsije, medtem ko jih dobra polovica meni, da redko kršijo omejitve, 17 % pa, da to počno pogosto.

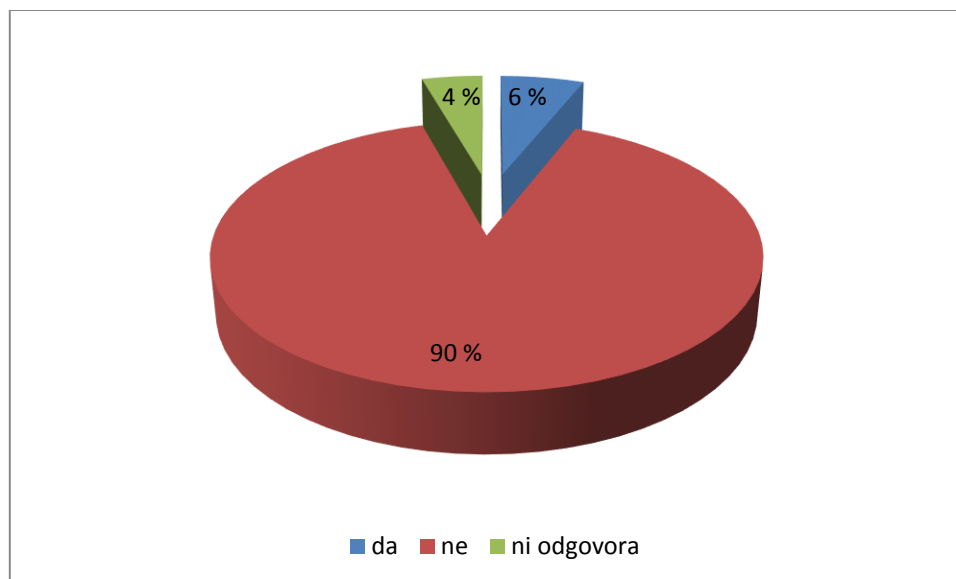
7. Ali lahko po Vašem mnenju oseba z epilepsijo prepreči prometno nesrečo, če bi doživela epileptični napad med vožnjo?

Graf 18: Mnenje o tem, ali lahko oseba z epilepsijo prepreči prometno nesrečo, če bi doživela epileptični napad med vožnjo?

57 % anketiranih meni, da bi oseba z epilepsijo redko lahko preprečila prometno nesrečo, če bi doživela epileptični napad med vožnjo, v 3 % menijo, da vedno, v 21 % pa, da skoraj vedno.

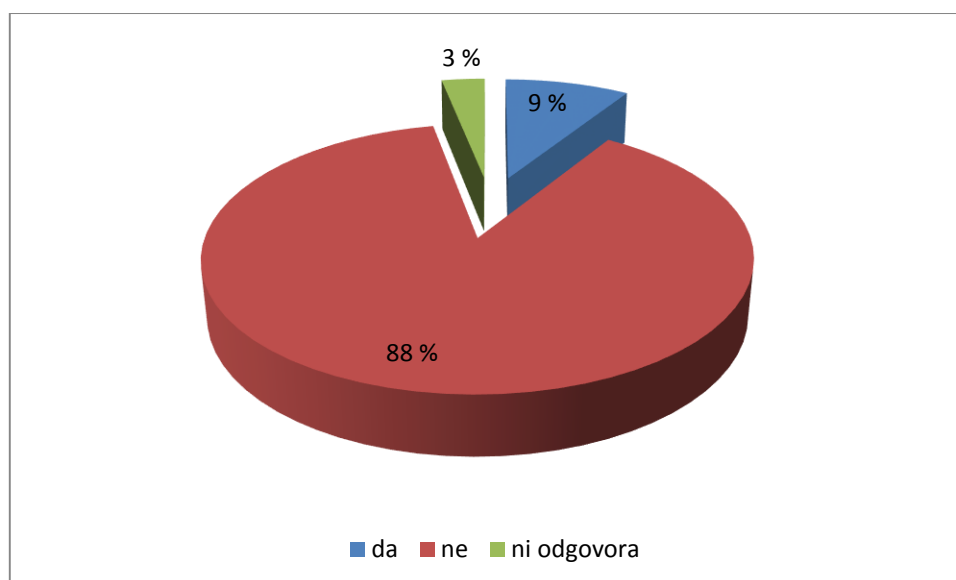
8. Poznate kakšno osebo, ki je med vožnjo doživela epileptični napad, vendar brez prometne nesreče?

Graf 19: Poznavanje osebe, ki je med vožnjo doživela epileptični napad, a brez prometne nesreče

Le 6 % anketiranih pozna osebo, ki je med vožnjo doživela epileptični napad, vendar brez prometne nesreče. Ostalih 90 % take osebe ne pozna.

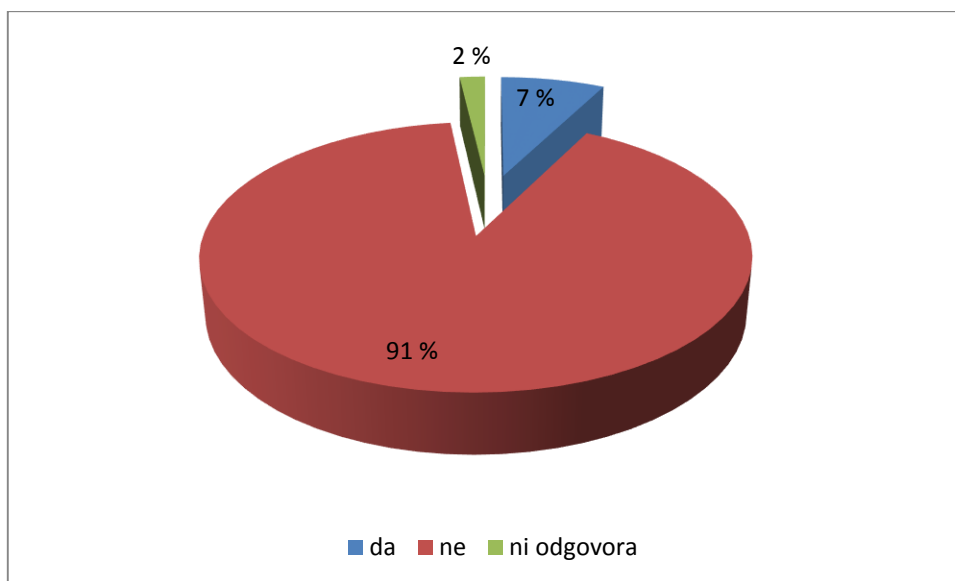
9. Poznate kakšno osebo, ki je že doživela prometno nesrečo zaradi epileptičnega napada med vožnjo?

Graf 20: Poznavanje osebe, ki je zaradi epileptičnega napada med vožnjo doživela prometno nesrečo

88 % anketiranih ne pozna osebe, ki je doživela prometno nesrečo zaradi epileptičnega napada med vožnjo, medtem ko 9 % takšno osebo pozna.

10. Poznate društvo Liga proti epilepsiji Slovenije?

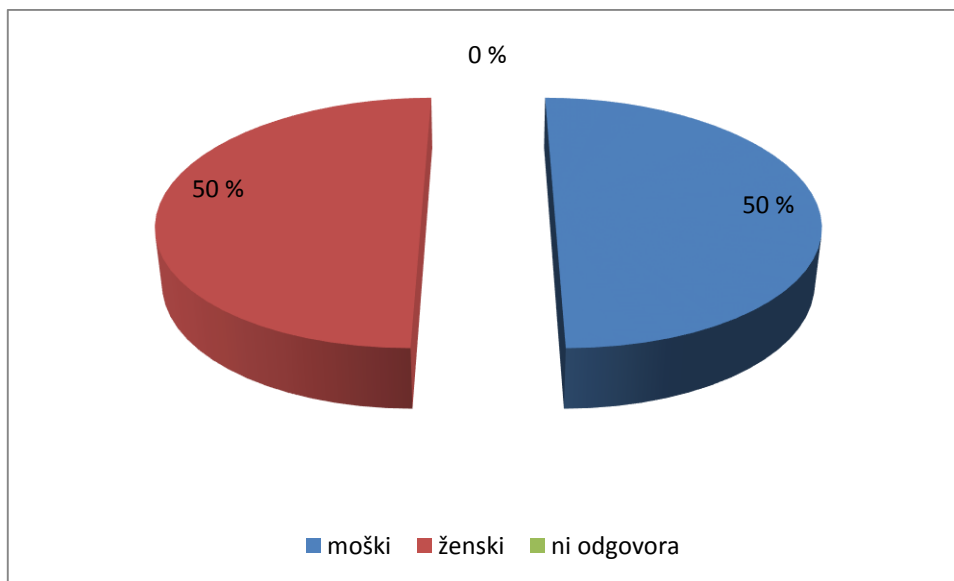

Graf 21: Poznavanje društva Liga proti epilepsiji Slovenije

Le 7 % anketiranih pozna društvo Liga proti epilepsiji Slovenije.

3.4.2 Analiza anketnega vprašalnika o epilepsiji za ljudi z epilepsijo

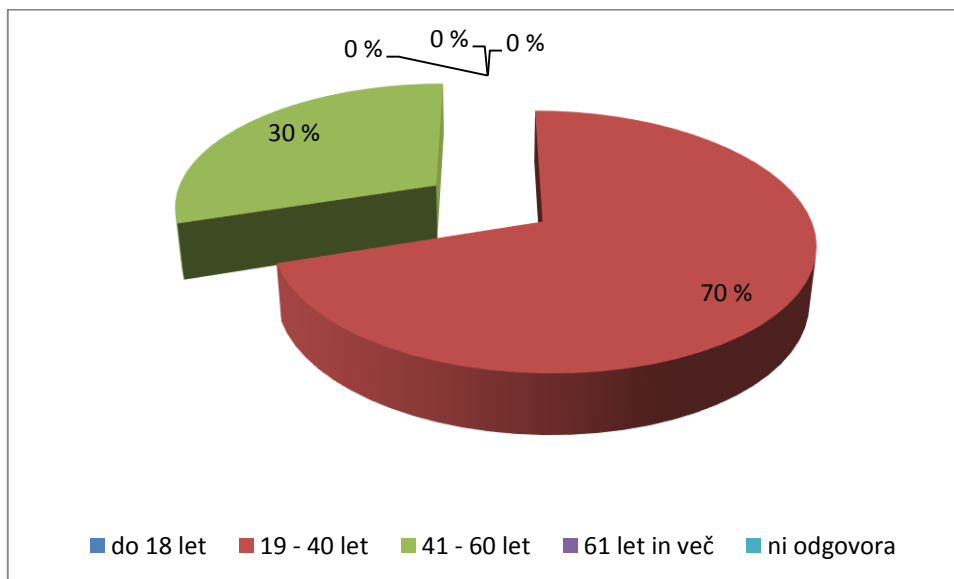
Spol

Graf 22: Spol (osebe z epilepsijo)

Med anketiranimi z epilepsijo je bilo 10 žensk (50 %) in 10 moških (50 %).

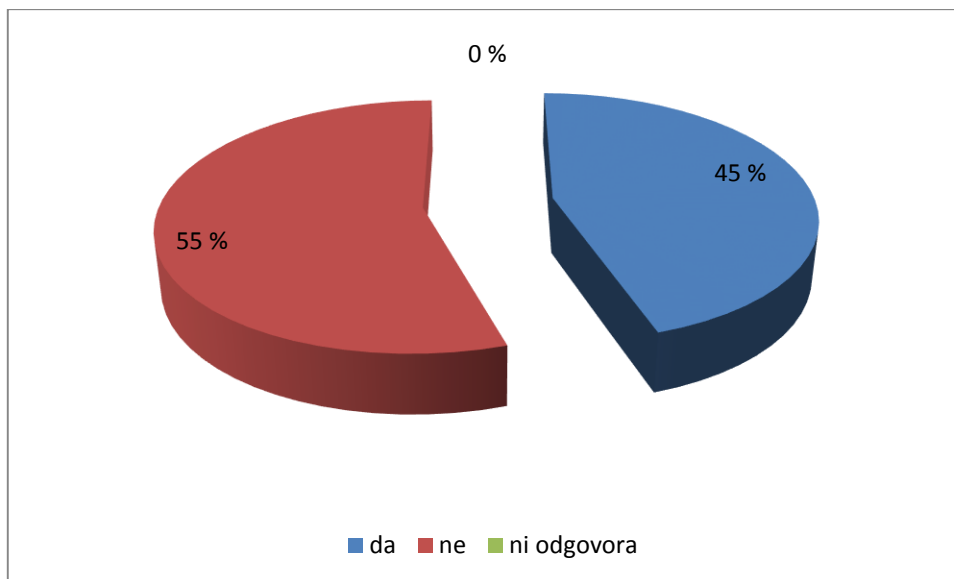
Starost

Graf 23: Starost (osebe z epilepsijo)

70 % anketiranih oseb z epilepsijo je starih med 19 in 40 let, 30 % pa starih med 41 in 60 let.

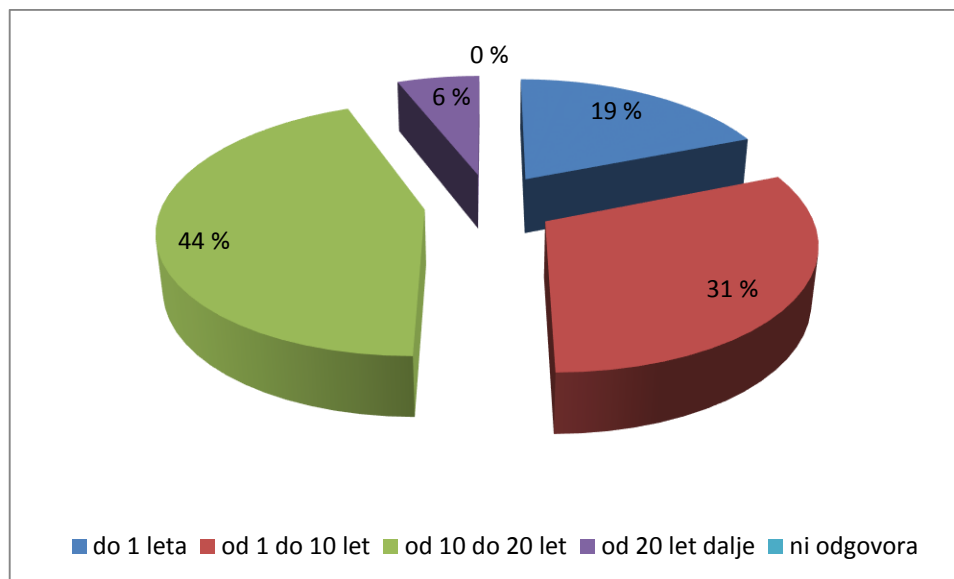
1. Ali ste voznik/-ca?

Graf 24: Sem voznik/-ca (osebe z epilepsijo)

55 % anketiranih oseb z epilepsijo ni voznikov/-ic, medtem ko ostalih 45 % jih je.

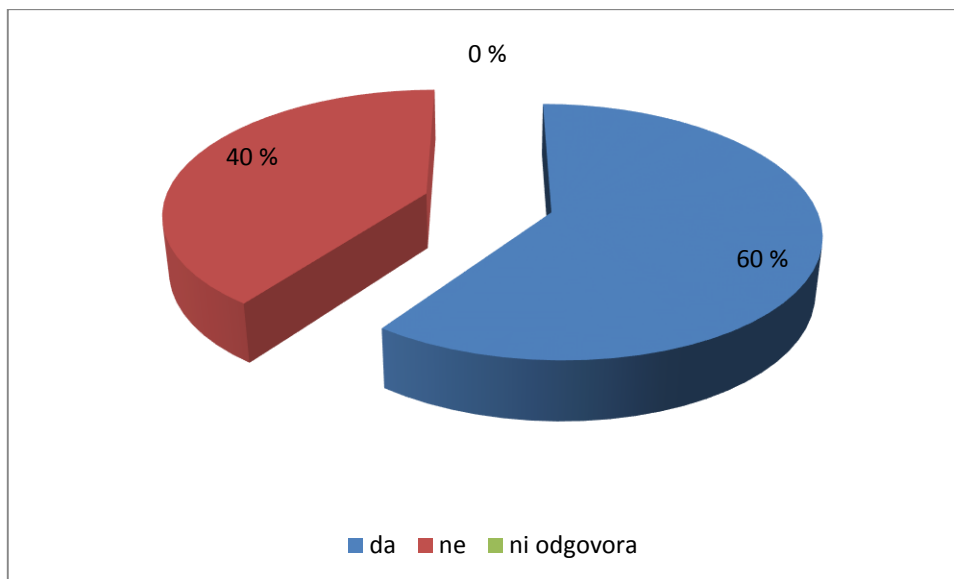
2. Kdaj so vam odkrili epilepsijo (dopolnjena leta)?

Graf 25: Odkritje epilepsije (dopolnjena leta)

Največ anketirancem so epilepsijo odkrili v obdobju od 10 do 20 let, in sicer 44 %.

3. Ste zaposleni?

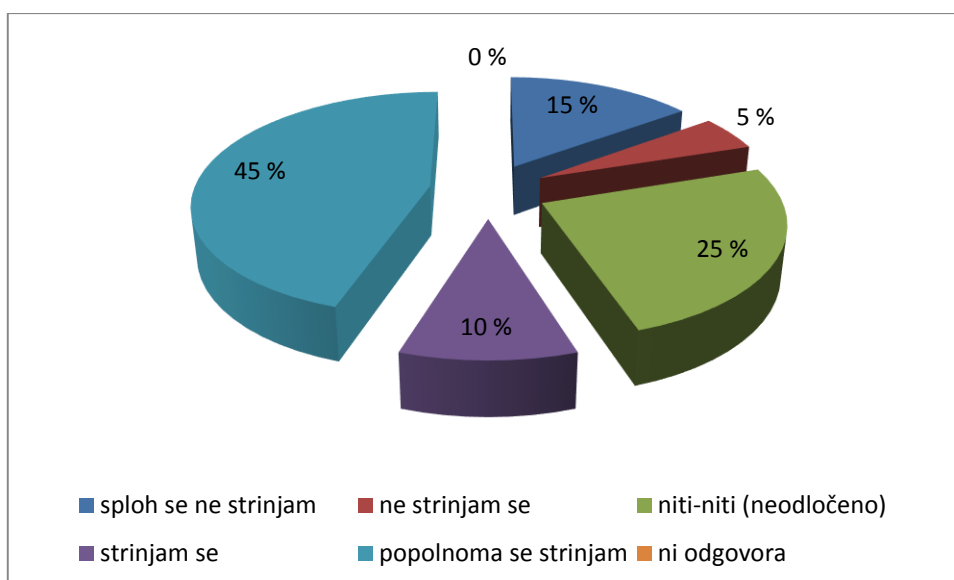

Graf 26: Zaposlitev (osebe z epilepsijo)

60 % anketiranih oseb z epilepsijo je zaposlenih, preostalih 40 % pa ne.

4. Označite stopnjo strinjanja (s križcem) pri spodaj navedenih trditvah z ocenami od 1 do 5, pri čemer pomeni 1 – sploh se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – niti-niti (neodločeno), 4 – strinjam se in 5 – popolnoma se strinjam.

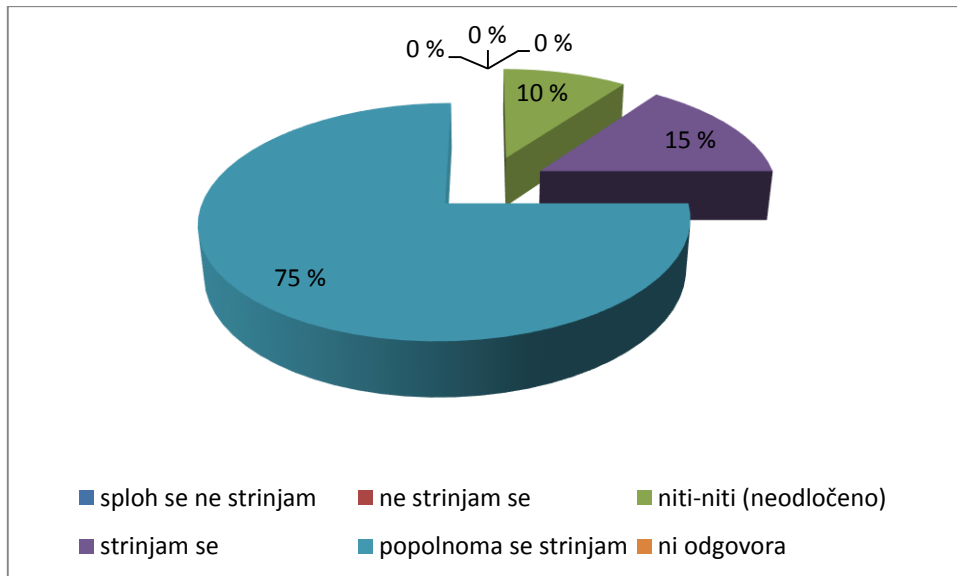
a) Epilepsija sodi med kronične nevrološke bolezni.

Graf 27: Mnenje, da epilepsija sodi med kronične nevrološke bolezni (osebe z epilepsijo)

Da epilepsija sodi med kronične nevrološke bolezni se strinja oz. popolnoma strinja 55 % anketiranih oseb z epilepsijo, 25 % jih je neodločenih, s tem pa se jih ne strinja 20 %.

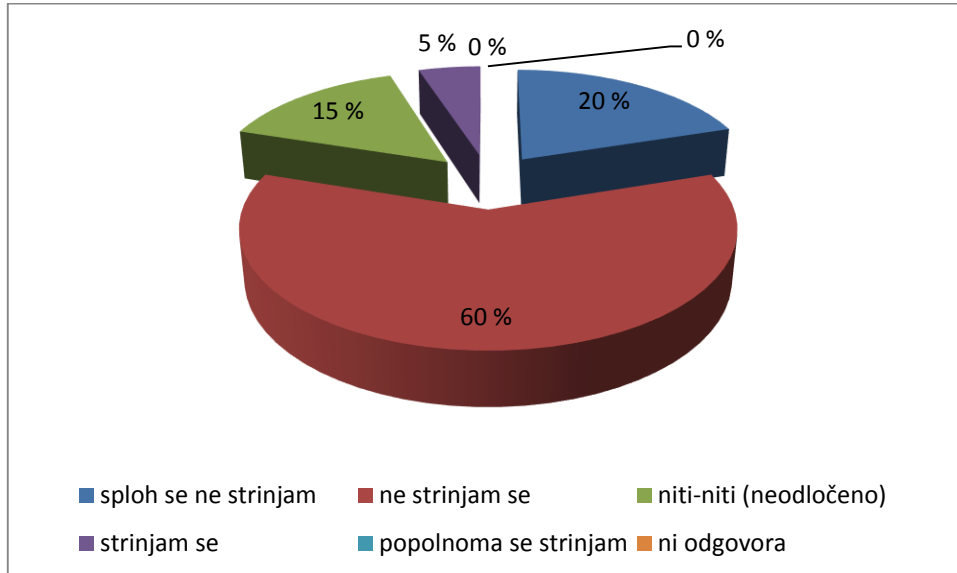
b) *Epilepsija se lahko pojavi v katerikoli starosti.*

Graf 28: Mnenje, da se lahko epilepsija pojavi v katerikoli starosti (osebe z epilepsijo)

90 % anketiranih oseb z epilepsijo se s trditvijo, da se lahko epilepsija pojavi v katerikoli starosti, popolnoma strinja oz. strinja, 15 % se s tem ne strinja, 10 % pa jih je neodločenih.

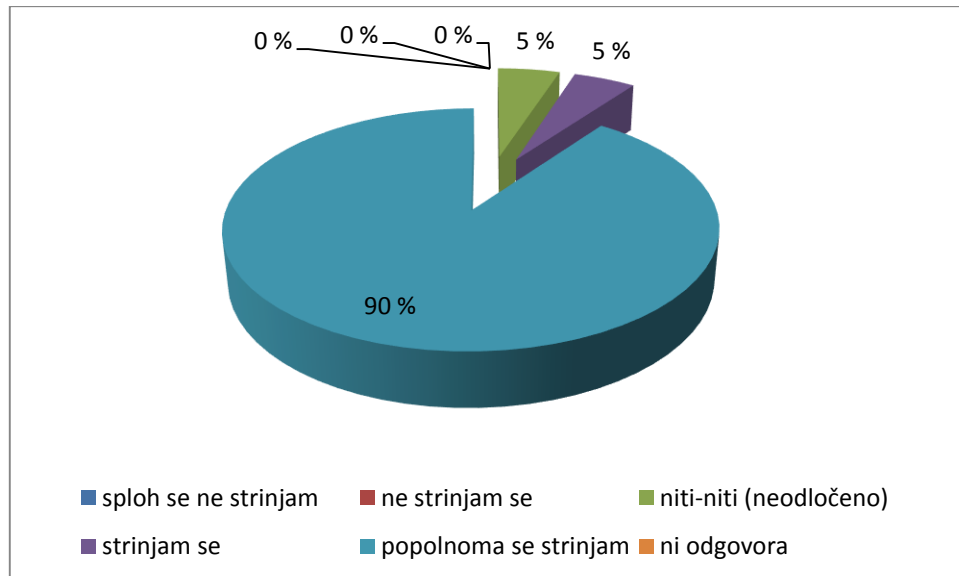
c) *Epilepsija je dedna bolezen.*

Graf 29: Mnenje, da je epilepsija dedna bolezen (osebe z epilepsijo)

Da je epilepsija dedna bolezen, se strinja samo 5 % anketiranih oseb z epilepsijo, 80 % pa se s tem ne strinja oz. sploh ne strinja.

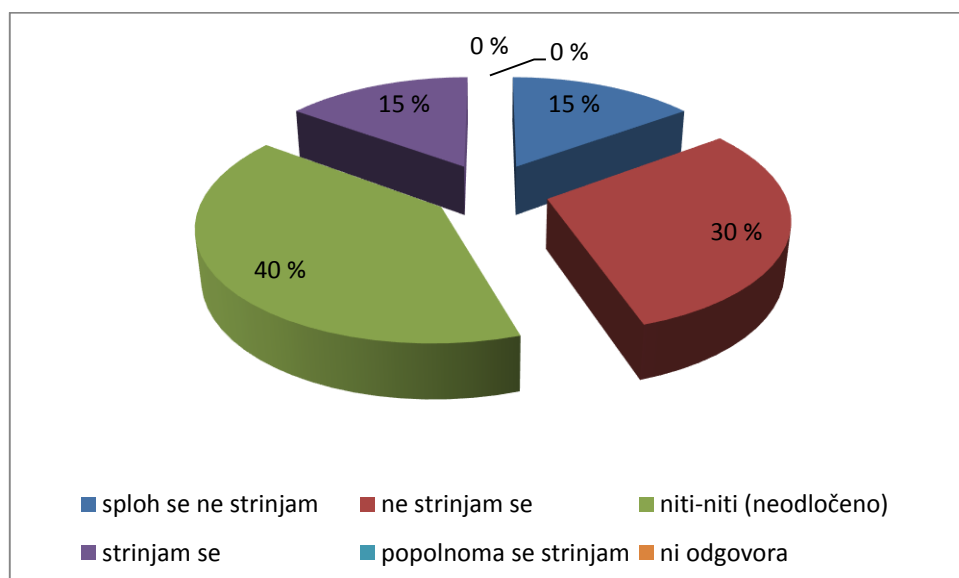
d) *Obstaja več oblik epileptičnih napadov.*

Graf 30: Mnenje, da obstaja več vrst epilepsije (osebe z epilepsijo)

95 % anketiranih oseb z epilepsijo se s trditvijo, da obstaja več oblik epileptičnih napadov, popolnoma strinja oz. strinja in samo 5 % je glede te trditve neodločenih.

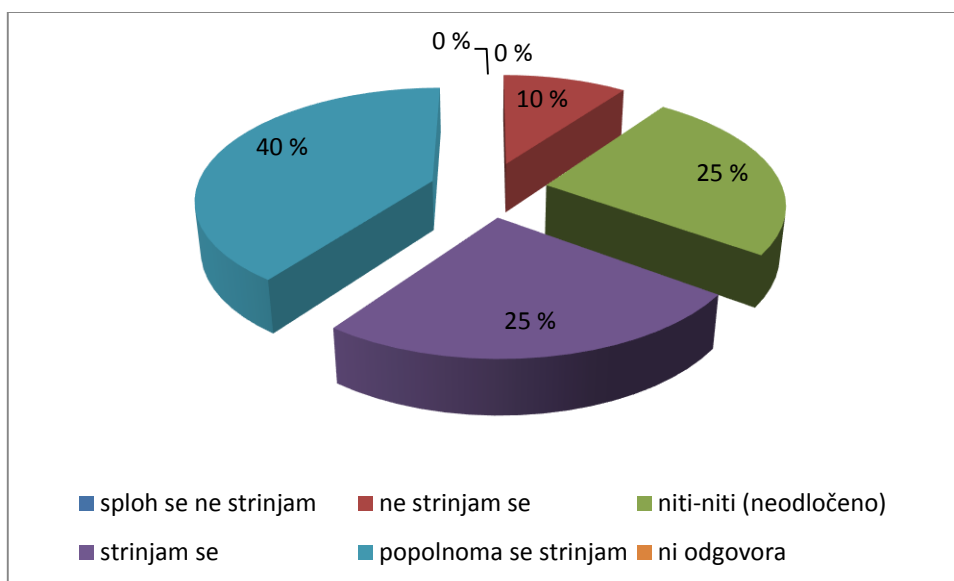
e) *Ljudje z epilepsijo so dobro sprejeti v družbi.*

Graf 31: Mnenje, da so ljudje z epilepsijo dobro sprejeti v družbi (osebe z epilepsijo)

Da so ljudje z epilepsijo dobro sprejeti v družbo, se strinja samo 15 % anketiranih oseb z epilepsijo, 40 % je glede te trditve neodločenih, 45 % pa se s tem ne strinja.

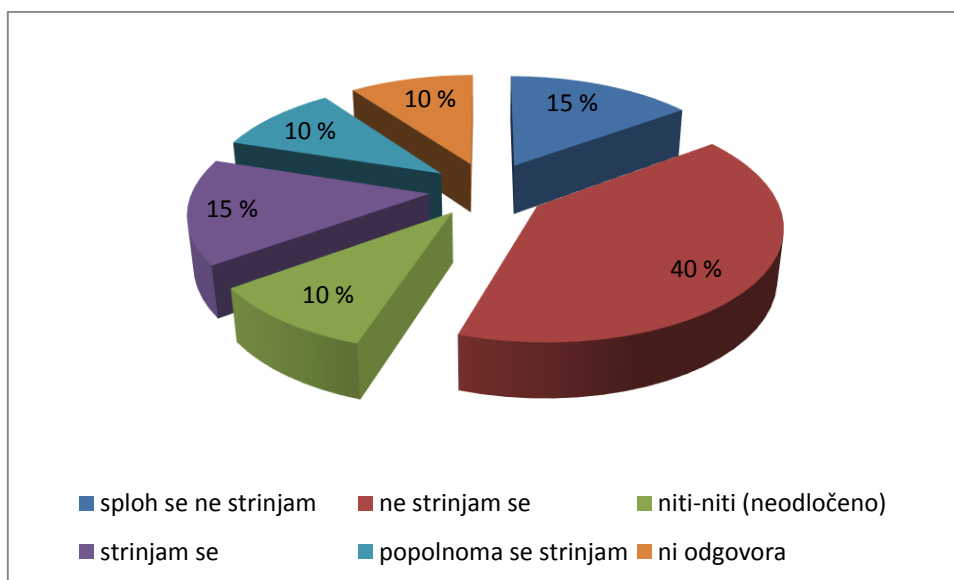
f) *Za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave.*

Graf 32: Mnenje, da za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave (osebe z epilepsijo)

S trditvijo, da za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave, se strinja oz. popolnoma strinja 65 % anketiranih oseb z epilepsijo, 25 % jih je glede tega neodločenih in samo 10 % se s to trditvijo ne strinja.

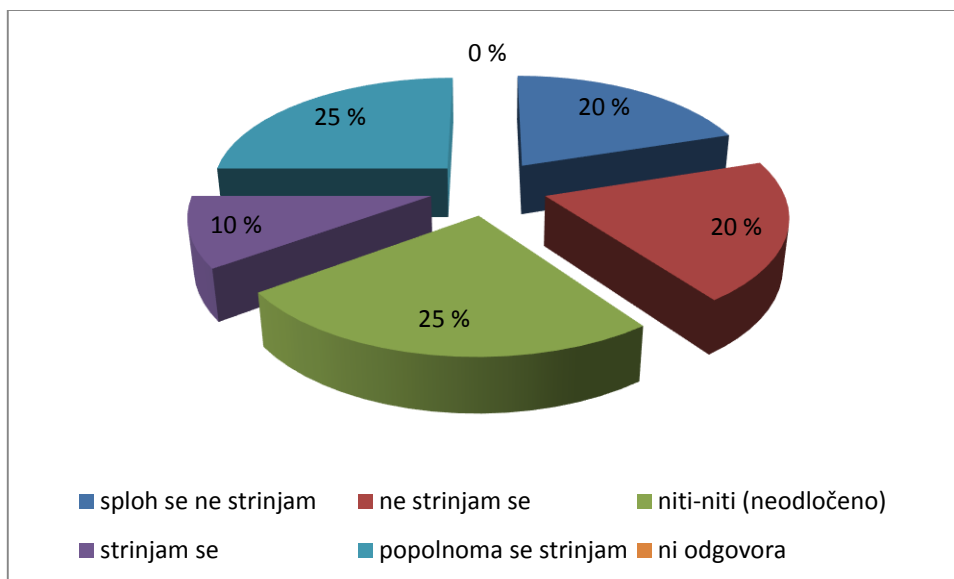
g) *Ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije.*

Graf 33: Mnenje, da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije (osebe z epilepsijo)

40 % anketiranih se s trditvijo, da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije, ne strinja, medtem ko se jih 10 % s tem popolnoma strinja.

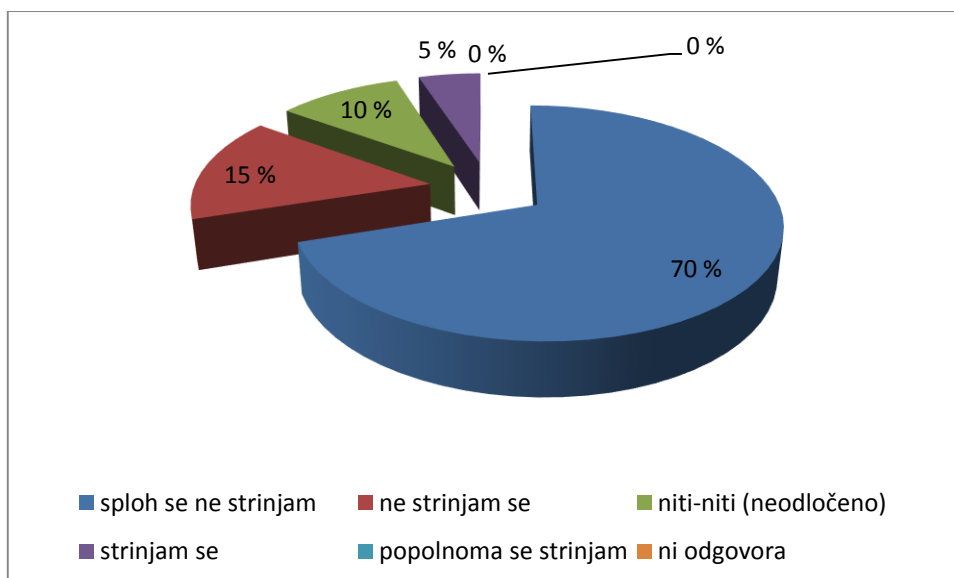
h) *Zdravniki bi morali obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom zaradi vprašanja zmožnosti vožnje.*

Graf 34: Mnenje, da bi morali zdravniki obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom zaradi vprašanja zmožnosti vožnje (osebe z epilepsijo)

S trditvijo, da bi morali zdravniki osebe z epilepsijo obvezno prijavljati državnim organom, se strinja oz. popolnoma strinja 35 % anketiranih oseb z epilepsijo, s tem pa se jih ne strinja 40 %, neodločenih pa je četrtnina.

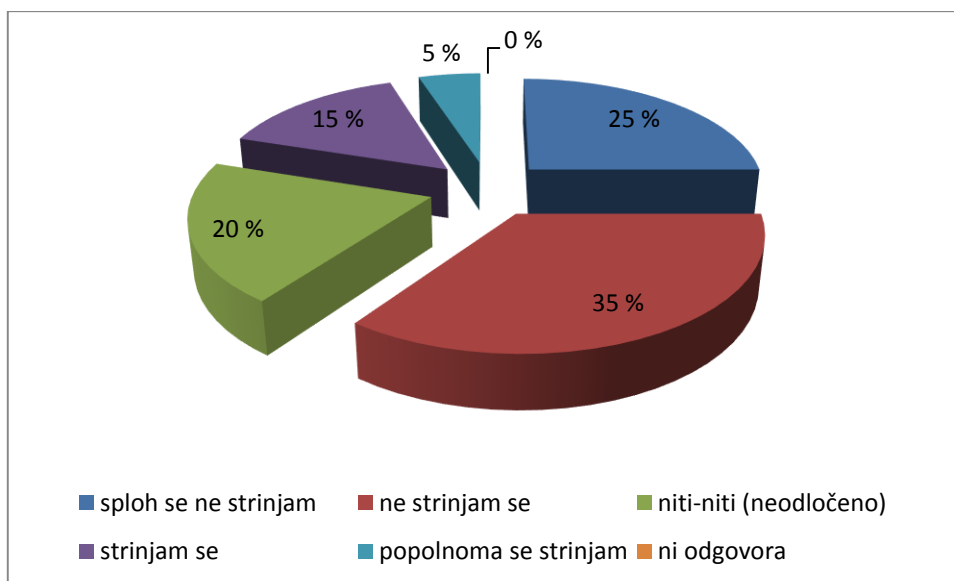
i) *Ljudem z epilepsijo bi morali onemogočiti opravljanje voznškega izpita.*

Graf 35: Mnenje, da bi ljudem z epilepsijo morali onemogočiti opravljanje voznškega izpita (osebe z epilepsijo)

Da bi morali ljudem z epilepsijo onemogočiti opravljanje voznškega izpita, se 85 % anketiranih oseb z epilepsijo sploh ne strinja oz. ne strinja, s tem se jih strinja samo 5 %.

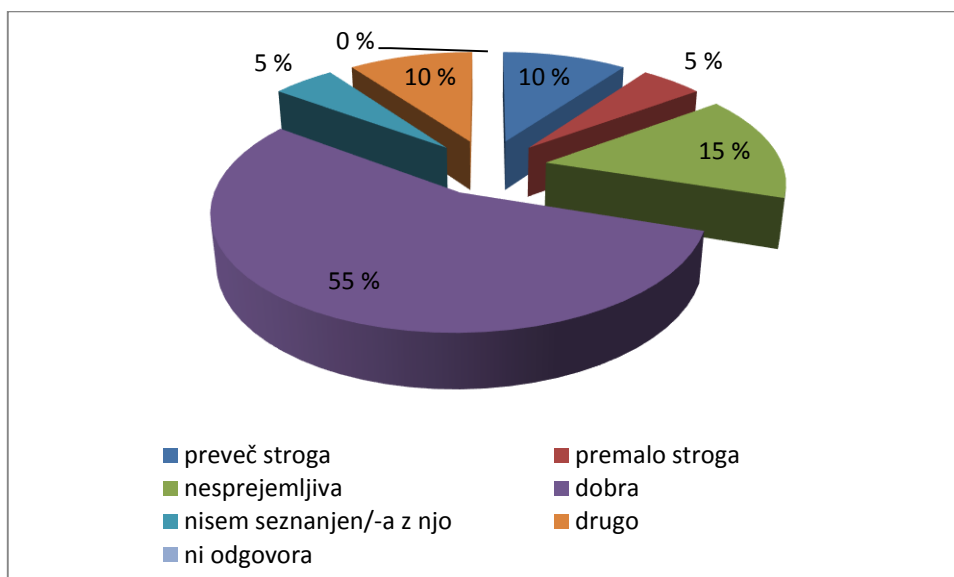
j) *Ljudi z epilepsijo je pogosto strah pred vožnjo.*

Graf 36: Mnenje, da je ljudi z epilepsijo strah pred vožnjo (osebe z epilepsijo)

60 % anketiranih oseb z epilepsijo se ne strinja oz. popolno ne strinja, da je ljudi z epilepsijo pogosto strah pred vožnjo, s to trditvijo pa se jih strinja oz. popolnoma strinja 20 %.

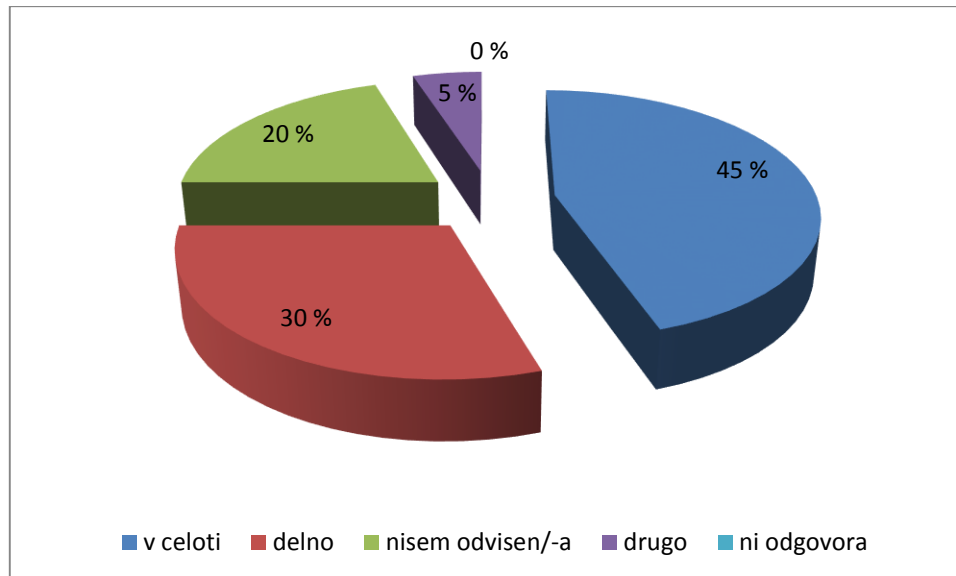
5. Kakšna se Vam zdi slovenska zakonodaja s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo?

Graf 37: Mnenje o zakonodaji s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo (osebe z epilepsijo)

55 % anketiranim osebam z epilepsijo se zdi slovenska zakonodaja dobra, 10 % preveč stroga, 15 % celo nesprejemljiva, 5 % pa z njo ni seznanjenih. Pod drugo so napisali, da odkar je spremenjena, da je malce boljša za osebe z epilepsijo ter da ne uvršča vseh oseb z (različnimi) napadi v isti koš.

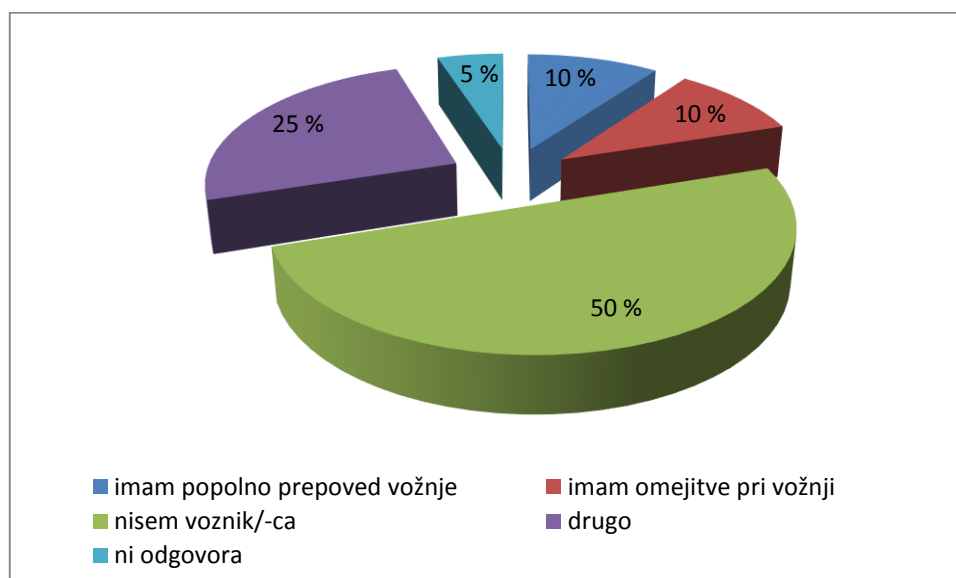
6. Koliko ste odvisni od lastnega prevoza?

Graf 38: Odvisnost od lastnega prevoza (osebe z epilepsijo)

45 % anketiranih oseb z epilepsijo je v celoti odvisnih od lastnega prevoza, 30 % pa delno, medtem ko jih 20 % od njega ni odvisnih.

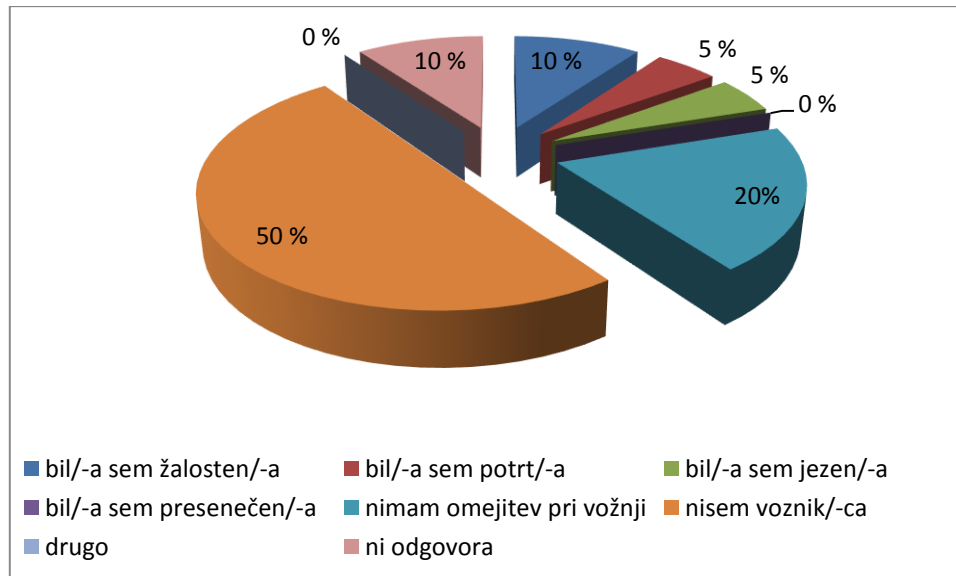
7. Kakšen je vaš trenutni status glede vožnje?

Graf 39: Trenutni status glede vožnje (osebe z epilepsijo)

Polovica anketiranih oseb z epilepsijo ni voznikov, 10 % jih ima omejitve pri vožnji, 10 % pa jih ima popolno prepoved vožnje. Pod drugo so napisali, da vozijo; da zadnjega pol leta vozijo brez omejitev; ker so že 4 leta brez napadov in so jih pred tem imeli samo ponoči ter da imajo vozniško B, C, E kategorije; da vozijo samo osebni avtomobil, ker so se ostalim kategorijam sami odpovedali zaradi varnosti.

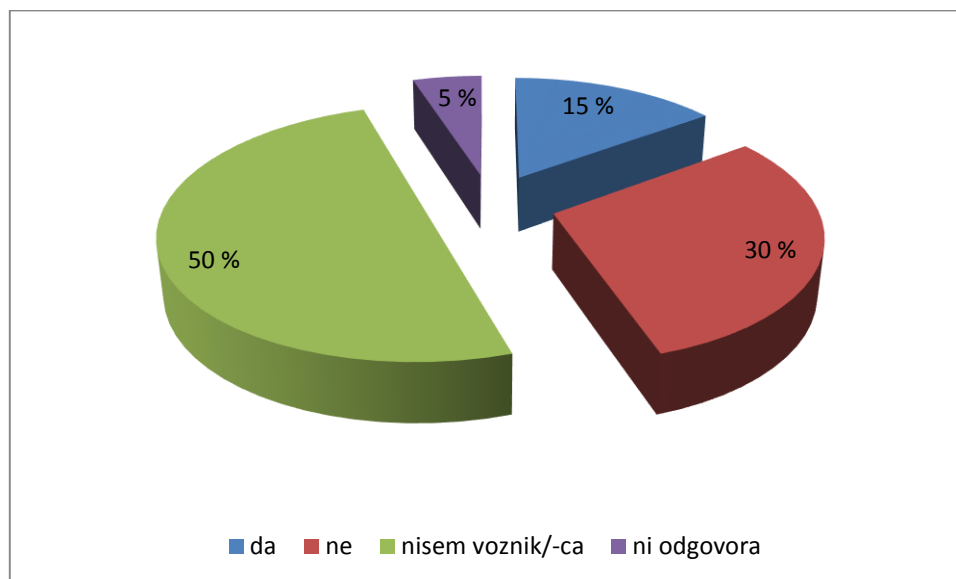
8. Kako ste se počutili, ko ste izvedeli, da imate omejeno pravico do vožnje?

Graf 40: Počutje ob tem, ko sem izvedel/-a, da imam omejeno pravico do vožnje (osebe z epilepsijo)

Največ oseb (20 %), ki imajo epilepsijo, nima omejitev pri vožnji. 10 % jih je bilo žalostnih, ko so izvedeli, da imajo omejeno pravico do vožnje, ena oseba je bila jezna in ena potrta.

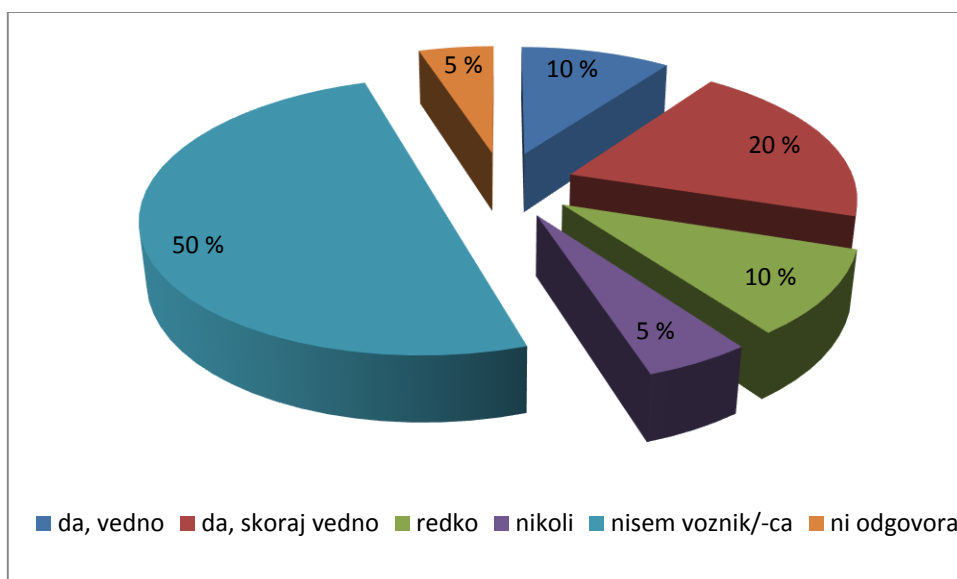
9. Ste kdaj prekršili omejitev prepovedi vožnje zaradi epilepsije?

Graf 41: Kršenje omejitve vožnje zaradi epilepsije (osebe z epilepsijo)

30 % anketiranih oseb z epilepsijo ni prekršilo omejitev prepovedi vožnje, medtem ko jih je 15 % prekršilo to omejitev.

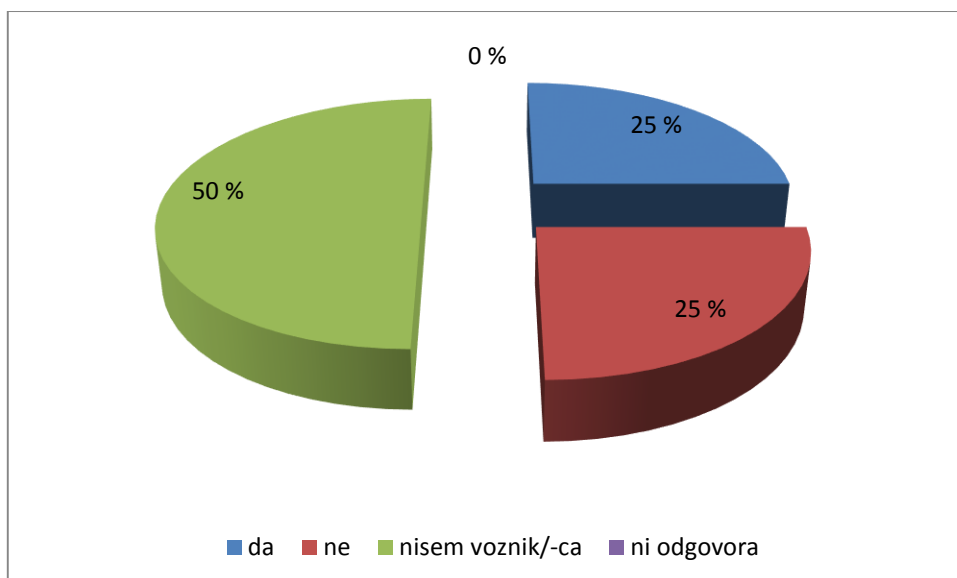
10. Ali bi po Vašem mnenju lahko preprečili prometno nesrečo, če bi doživeli epileptični napad med vožnjo?

Graf 42: Mnenje o tem, ali bi uspeli preprečiti prometno nesrečo, če bi doživeli epileptični napad med vožnjo (osebe z epilepsijo)

Tistih, ki menijo, da bi lahko vedno preprečili prometno nesrečo, če bi doživeli epileptični napad, je 10 %, 20 % pa bi jo lahko skoraj vedno, ena oseba pa tega ne bi mogla nikoli storiti.

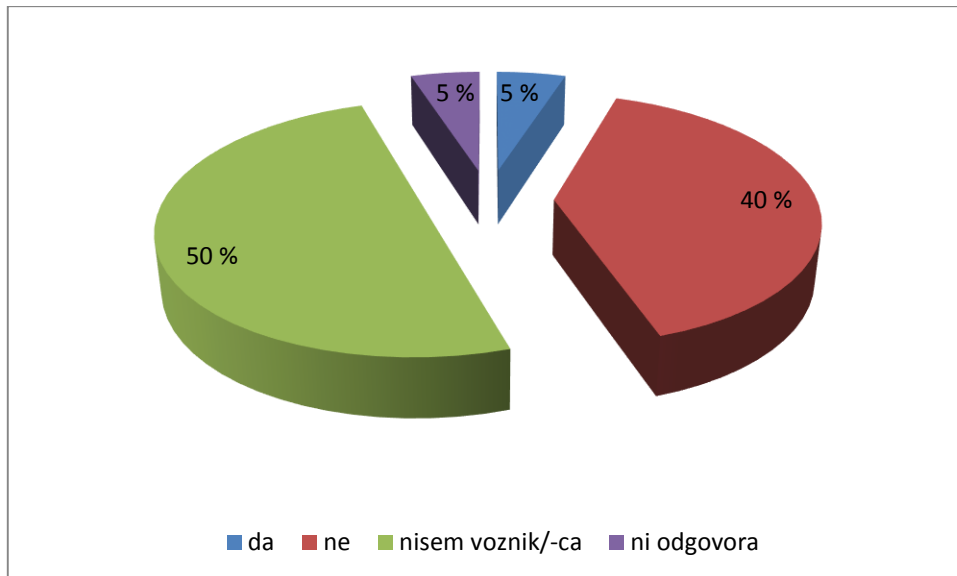
11. Ste med vožnjo že doživeli epileptični napad, vendar brez prometne nesreče?

Graf 43: Doživet epileptični napad med vožnjo brez nesreče (osebe z epilepsijo)

Četrtnina oseb z epilepsijo je med vožnjo že doživela epileptični napad, vendar brez prometne nesreče. 25 %, četrtnina, pa tega še ni doživela.

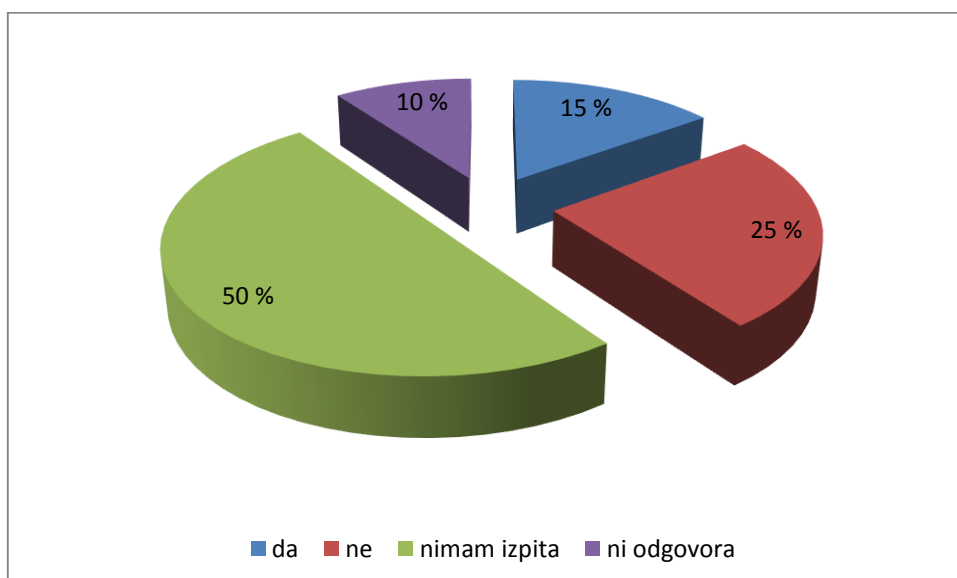
12. Ste že doživeli prometno nesrečo zaradi epileptičnega napada med vožnjo?

Graf 44: Doživet epileptični napad med vožnjo z nesrečo (osebe z epilepsijo)

Prometno nesrečo zaradi epileptičnega napada med vožnjo je doživela ena oseba, medtem ko jih 40% ni.

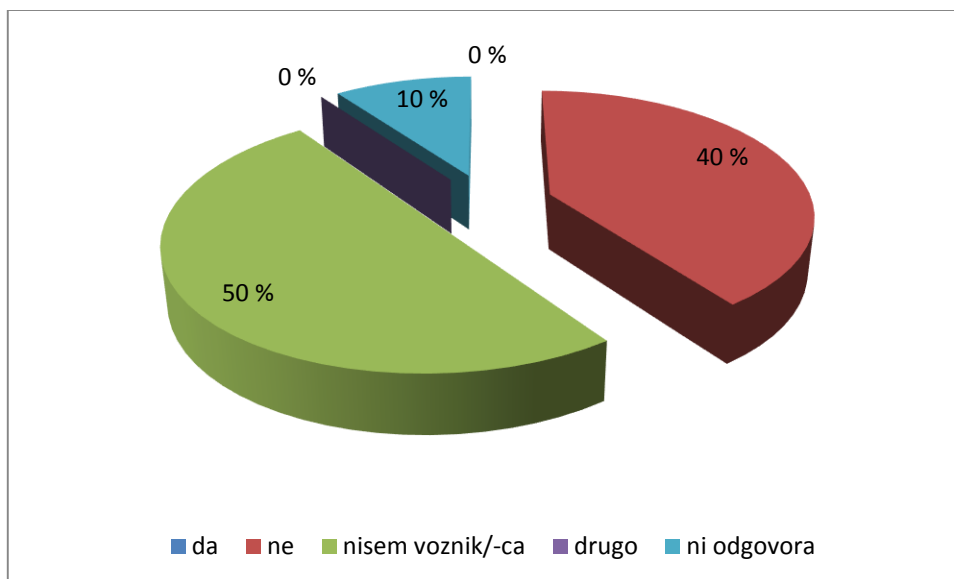
13. Ali ste imeli pri pridobitvi vozniškega izpita zaradi epilepsije težave in kakšne?

Graf 45: Težave pri pridobivanju vozniškega izpita zaradi epilepsije (osebe z epilepsijo)

Polovica anketiranih oseb z epilepsijo nima vozniškega izpita, 15 % jih je pri pridobitvi izpita imelo težave, medtem ko jih 25 % ni imelo težav. Kot težave so navedli pridobitev zdravniškega potrdila, prekratka doba brez zdravil in veliko dokumentacije.

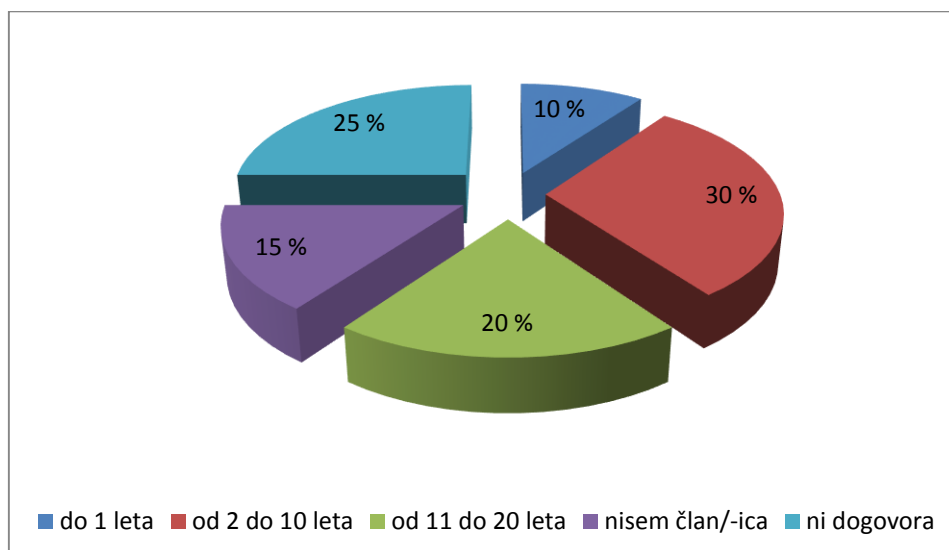
14. Ali imate predpisane omejitve pri prevažanju drugih oseb (svojih otrok, svojcev)?

Graf 46: Predpisane omejitve pri prevažanju drugih oseb (osebe z epilepsijo)

40 % anketiranih oseb z epilepsijo nima predpisanih omejitev pri prevažanju drugih oseb.

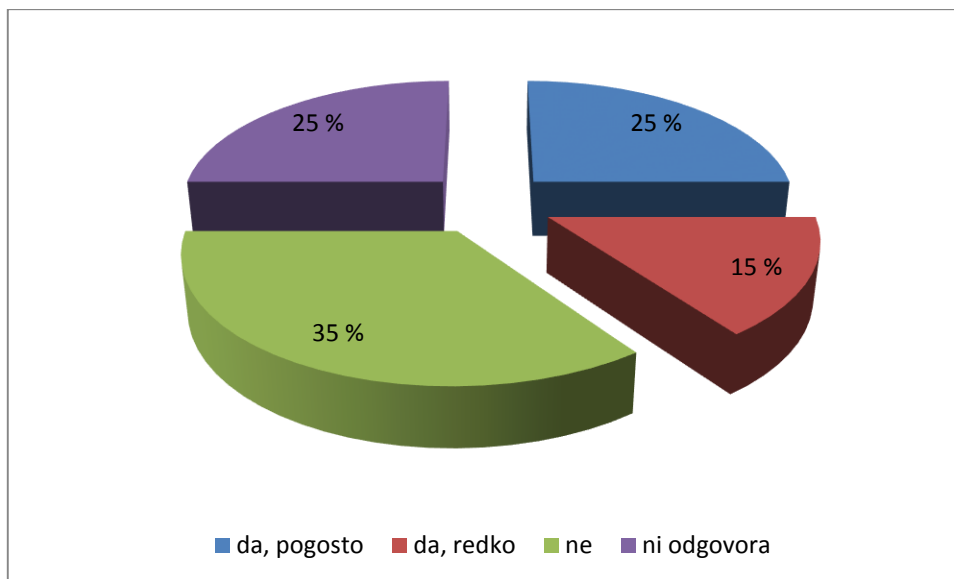
15. Kako dolgo ste že član/-ica društva Liga proti epilepsiji Slovenije (dopolnjena leta)?

Graf 47: Član/-ica društva (dopolnjena leta)

30 % anketiranih oseb z epilepsijo je v društvo včlanjenih že od 2 do 10 let, 20 % pa je tistih, ki so včlanjeni od 11 do 20 let.

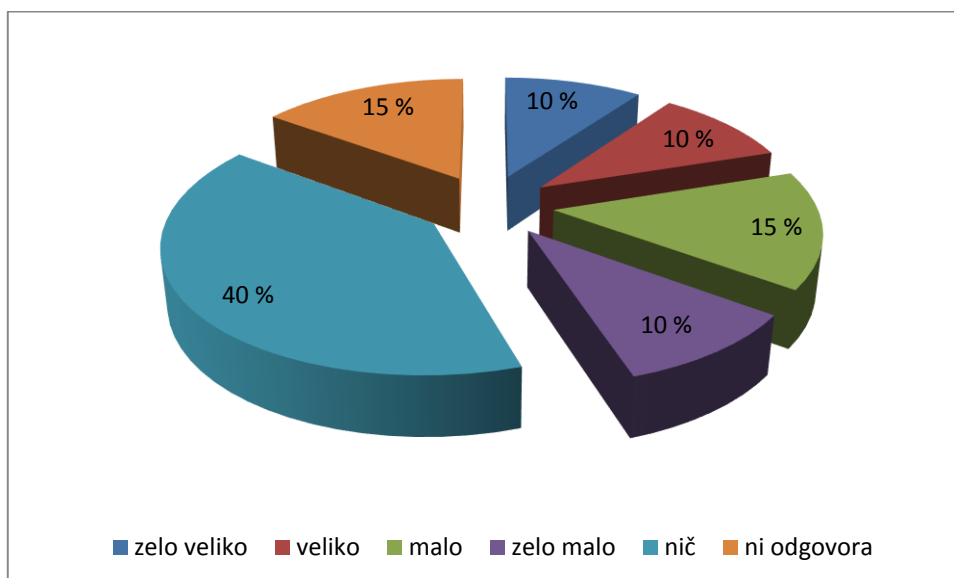
16. Ali v društvu razpravljate tudi o prometni varnosti ljudi z epilepsijo?

Graf 48: Razpravljanje o prometni varnosti ljudi z epilepsijo v društvih (osebe z epilepsijo)

35 % anketiranih oseb z epilepsijo meni, da v društvu ne razpravljajo o njihovi prometni varnosti, četrtnina pa jih meni, da o tem pogosto razpravljajo.

17. Koliko Vam pomaga društvo pri uveljavljanju pravic iz naslova prometne varnosti oz. prometa?

Graf 49: Pomoč društva pri uveljavljanju pravic iz naslova prometne varnosti (osebe z epilepsijo)

Društvo pri uveljavljanju pravic iz naslova prometne varnosti oz. prometa v 40 % anketiranim osebam z epilepsijo ne pomaga nič, 20 % pomaga zelo veliko oz. veliko in 25 % malo oz. zelo malo.

3.5 Intervjuji

V nadaljevanju sledijo 4 intervjuji, ki so bili opravljeni z namenom pridobitve podatkov o epilepsiji in njeni vlogi v prometu.

3.5.1 Intervju z gospo Mojco Kodrun

Intervju z go. Mojco Kodrun, ki prihaja iz Gornjega Grada, je bil izveden 3. 2. 2016 v prostorih Srednje zdravstvene šole Celje z namenom pridobiti podatke o njeni izkušnji z epilepsijo in pridobivanju vozniškega izpita.

1. Od kdaj živite s spoznanjem, da imate epilepsijo?

Od dveh let. Nikoli pa nisem popolnoma upoštevala pravil. Sama na primer ne bi smela voziti kolesa, a sem ga, saj sem si rekla, da če se kaj zgodi, se to zgodi meni in s tem ne ogrožam drugih. In se mi tudi je, vendar sem padla na pločnik in ne na cesto, tako da se je vse dobro končalo.

2. Bi nama lahko opisali, kako ste se počutili, ko ste izvedeli za postavljeno diagnozo?

Sama sem bila ob postavitvi diagnoze še premajhna, tako da me občutki še niso prevzeli. Kasneje pa sem s tem živela in zame je bila diagnoza del mene. Tudi obdobja napadov sem sprejela kot del sebe in si rekla, da moram s tem živeti tako, kot da mi nič ni. In to sem tudi vedno trdila. V društvu Za lepše življenje z epilepsijo smo vedno govorili, da nismo bolni, ampak smo odsotni le tedaj, ko imamo napad.

3. Kako je vse skupaj sprejela vaša okolica?

Ta pa je bila večji problem. Ni bila težava družina, saj imam srečo, da imam takšne starše in brata, ki so me takšno sprejeli in sem bila del družine. Večjo težavo je predstavljalo pridobiti prave prijatelje zaradi določenih omejitev. Omejitve pa sem sama znala izkoristiti. Na primer, ko smo nekoč nazdravljali, so vsi imeli vino, sama pa sem pila sok, saj kot oseba z epilepsijo nisem smela uživati alkohola. Rekli so mi, da tokrat pa res ne bom nazdravljala s sokom, pa sem jim odgovorila, da ni važno s čim, važno je s kom in čemu.

Kasneje sem tudi odšla od doma. Spraševali so me, kako si to upam, pa sem jim odgovorila: »Bolje živeti kratko in aktivno, kot pa dolgo in pasivno.«

4. Se Vam je življenje po diagnozi kaj spremenilo?

Ne, saj sem bila še otrok in sem s tem rastla. Bile so ovire, kot na primer to, da nisem smela plavati oziroma trenirati plavanja, kar pa je bila moja velika želja, saj sem bila, in tudi danes sem, velika ljubiteljica tega. Plavala sicer sem, vendar sem vedno opozorila reševalce, kaj se mi lahko zgodi, tako da bi lahko pravočasno in pravilno odreagirali.

5. Se Vam je kdaj zgodil napad med plavanjem?

Ja, dvakrat. Enkrat v morju, drugič v celjskem bazenu. Ampak tam so me poznali in so bili seznanjeni z možnostjo napada. Vedno so bili veseli, če sem jim povedala za mojo težavo, saj so vedeli, kako v primeru napada odreagirati in potem ni bilo nikakršne panike.

6. Obstaja več oblik epilepsije. Bi nama lahko opisali Vašo?

Najbolj poenostavljeno povedano: vsak človek ima svojo obliko bolezni. Sama sem eden tistih, ki ima vse vrste. Včasih sem se samo zagledala, ali pa sem začela z rokami kaj prijemat, včasih sem padla po tleh, drugič sem imela krče, kot otroku pa mi je včasih ušla voda. Pri meni ni bila le ena vrsta napadov. Bili so in dolgi in kratki, težki in lahki.

7. Ste kdaj pred napadom začutili, da se bo ta zgodil?

Včasih ja, včasih ne. Na vse pa je treba biti pripravljen.

8. Ste imeli v otroštvu in v času šolanja kakšne težave?

Ja. V petem razredu osnovne šole sem dobila nova zdravila, po katerih sem bila zelo zaspana, utrujena in tudi spomin se mi je poslabšal. Znižal se mi je tudi učni uspeh. To je trajalo do prvega letnika srednje šole, ko so mi zamenjali zdravila. Nato se je vse zopet uredilo in sem srednjo šolo uspešno končala. Problem je bil tudi v tem, da se po napadu nisem spomnila tistih zadnjih dejanj oziroma zadnjih minut pred napadom. To je predstavljalo predvsem oviro pri učenju za izpite na fakulteti, ki je zaradi tega tudi nisem končala.

Moram priznati, da so sošolci precej dobro sprejeli mene in mojo bolezen. Imela sem srečo. So pa tudi družbe, ki te ne sprejmejo, in tudi to sem že doživela. Sama pravim, da lahko napad včasih uporabiš tudi kot pozitivno stvar. Na primer, če drugi ne vedo za bolezen in pride do napada, vidiš, kakšni ljudje te obkrožajo, kdo so pravi prijatelji in kdo te ima zares rad.

9. Kaj je pripomoglo k izboljšanju vašega zdravstvenega stanja?

Operacija. Zdravniki so mi svetovali preiskavo, da bi ugotovili, če bi mi lahko pomagala operacija. Na ta način so me potem tudi poslali v Francijo, kjer je bila operacija tudi izvedena. Tja sem odšla prestrašena, saj so rekli, da gre lahko tudi kaj narobe. K sreči pa se je vse lepo izšlo. Po operaciji sem imela 90% manj napadov.

10. Ste trenutno kje zaposleni?

Ne. Dolgo časa sem delala v trgovini z glasbili, bila sem tudi pri obrtnikih, preko javnih del sem eno leto učila na treh osnovnih šolah dopolnilni pouk za matematiko in kemijo, nato v raznih podjetjih, ampak nikjer me niso zaposlili. Povsod je bil ta problem. Vsi so se zbal, kaj bi bilo, če bi se mi zgodil napad, zato jih je bilo strah.. Problem so bili tudi neurejeni javni prevozi, pa tudi sama nisem imela avta.

11. Ste vključeni v katero društvo za osebe z epilepsijo? Kako to društvo deluje?

Ja, v društvo Liga proti epilepsiji Slovenije.

Sama sem bila med prvimi, ki so bili vključeni v to društvo. Za vključitev vanj sem se odločila, saj sem se zavedala, da mi nič ne manjka, lahko pa pomagam drugim, ki nimajo nikogar ob sebi in rabijo več pomoči. Zaradi tega sem tudi potem ustanovila skupino v Celju, iz tega pa tudi društvo.

To društvo deluje v več krajih po Sloveniji. Nekateri se ukvarjajo bolj s tem, da se družijo in pogovarjajo, ponekod so zraven starši in svojci, zelo različno, saj ima vsaka

skupina svoj cilj. Premalo pa je prizadevanj, da bi se uredilo kaj na pravnem področju, predvsem kar se tiče voznškega izpita.

12. Kakšno je Vaše mnenje o epilepsiji in vožnji?

Menim, da dokler ima oseba napade, absolutno ne sme voziti. Saj ne ogrožaš samo sebe, ampak tudi vse ostale udeležence v prometu. Država pa bi morala poskrbeti, da bi bil javni prevoz bolj urejen, kar pa ni.

13. Ali imate voznško dovoljenje? Ste imeli pri pridobivanju kakšne težave?

Včasih izpita nisem imela, sedaj ga imam. Imela sem to srečo, da se mi je zadnji napad zgodil 7 do 8 let nazaj in pred približno 6 leti sem končno dobila voznško dovoljenje. Da pa sem dovoljenje dobila, sem morala iti vse do Varuha človekovih pravic in na Ministrstvo za zdravje. Ko sem začela delati voznški izpit, je namreč veljal še stari zakon, ki je pravil, da moraš biti 5 let brez napadov in jemanja zdravil. In ravno ta "in jemanja zdravil" je mene omejeval. Moj zdravnik mi je po 2 letih rekel, da sem zmožna in dovolj odgovorna za vožnjo, zdravila pa naj jemljem še naprej, saj je to bolje zame.

14. Vas je bilo po pridobitvi voznškega izpita kdaj strah sesti za volan?

Ja. Kadar imam slab dan, raje ne sedem za volan, saj se ne počutim dovolj zmožne. Če imam občutek, da nisem sposobna za vožnjo, potem tudi ne bom vozila. Imam pa omejitev, ki pravi, da avta ne smeš uporabiti za službene namene, s čimer se popolnoma strinjam.

15. Katere preiskave so Vam opravili ob podaljševanju voznškega izpita?

Poslali so me na različne psihološke teste, preiskave refleksov, pregled vida in pregled krvi.

16. Menite, da bi lahko kot voznica, če bi zaznali, da se Vam bliža napad ustrezno ukrepali?

Bolj ja kot ne. Verjetno bi imela dovolj časa, da bi se ustavila ali pa vsaj zapeljala za rob cestišča in prižgala vse štiri smernike.

17. Kako gledajo inštruktorji v avtošolah na osebe z epilepsijo za volanom?

Sama sem imela dobre izkušnje. Menim, da se tudi inštruktorji zavedajo, da oseba z epilepsijo ne bo dobila dovoljenja za opravljanje izpita, če ni zagotovljeno, da je to varno.

18. Kakšna se Vam zdi slovenska zakonodaja s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo?

Trenutno zelo primerna. Ta nova, velja 3 oziroma 4 leta in upošteva dejansko vse to, kar lahko.

19. Kako to, da ste se odločili, da bi se zaradi zakonodaje, ki je bila prej, tudi sami začeli zavzemati za njeno spreminjanje?

Zato, ker sem sama skozi lastne izkušnje videla, da se tako ne da živeti. Na primer, ko sem iskala službo, je marsikje zaradi voznškega izpita nisem dobila.

20. Menite, da je pri nas epilepsija še vedno tabu tema? Zakaj?

Vedno manj, ampak je še. Ko si ljudje ustvarijo nekakšne predsodke, se je teh potem težko znebiti. Vedno so epilepsijo prikazovali kot najhujšo, v smislu tega, da človeka vrže po tleh. Marsikdo, ki me pozna, se ne zaveda, da je lahko napad tudi samo to, da

se oseba zagleda. Ljudje najprej pomislijo samo na najslabše, na primer na napade s tresenjem in peno. S tem so tudi človeka nekako očrnili za norca.

21. Bi morda želeli ljudem z epilepsijo kaj sporočiti?

Sama predvsem pravim, da naj takšne osebe razmišljajo pozitivno in naj se držijo omejitev, ki so predpisane. Naj poslušajo svoj notranji glas, saj jih ta nikoli ne bo razočaral.

Slika 1: Po koncu intervjuja z gospo Mojco Kodrun
(vir: last raziskovalk in mentorja, 3. 2. 2016)

Slika 2: Plakat za mednarodni dan epilepsije
(vir: last raziskovalk in mentorja, 3. 2. 2016)

3.5.2 Intervju z gospo Matejo Palatinuš

Intervju z go. Matejo Palatinuš je bil izveden 4. 2. 2016 v prostorih Srednje zdravstvene šole Celje, z namenom pridobitve oziroma seznanitve z njenim pogledom na epilepsijo.

1. Od kdaj živite s spoznanjem, da imate epilepsijo?

Najprej nisem vedela, da imam epilepsijo. Začelo se je tako, da se za trenutek sploh nisem zavedala same sebe. Prvi močan napad pa sem imela okoli 22. leta starosti.

2. Bi nama lahko opisali, kako ste se počutili, ko ste izvedeli za postavljeno diagnozo?

Takrat sem se počutila grozno. Iz mladega dekleta sem nato v mojih očeh postala manj vredna od drugih. Menim, da je bil problem v meni, ker sem novico tako slabo sprejela. Bolezen bi morala sprejeti bolj odprto do sebe, brez kompleksov manjvrednosti.

3. Kako je vse skupaj sprejela Vaša okolica?

Bolj počasi. Tudi njim ni bilo prijetno, ampak vseeno mislim, da je bil največji problem v meni, ker se s tem nisem znala sprijazniti. Ampak, če se človek sprejme takšnega, kot je, če se ima rad, je potem to precej lažje preživljati.

4. Se Vam je življenje po diagnozi kaj spremenilo?

Seveda, življenje se mi je zelo spremenilo. Pred tem sem imela službo, potem pa je bilo obdobje, ko je nisem imela. Zaradi diagnoze sem jo nato seveda težje dobila. Ko mi je umrla mama, sem še vozila avto, potem pa ga nisem vozila 15 let.

5. Kako pa je bilo v študentskih letih?

Do 22. leta nisem imela popolnoma nobenih težav. Mogoče, sicer nihče ne ve, je vzrok tega prometna nesreča, ki sem jo imela v otroških letih. Sem pa imela tudi kavernom, to je splet žil, velik približno 3,8 x 3,2 cm, ki so mi ga pred 6 leti in pol operativno odstranili. Od takrat pa tudi nimam več napadov.

6. Obstaja več oblik epilepsije. Nama lahko opišete Vašo?

Najmočnejših napadov sem imela vsega skupaj tam nekje do 10 v vseh teh 20 letih. Imela pa sem veliko takšnih, kjer se nisem nič zavedala, motorika pa mi je še delovala. Npr. včasih sem kaj počela z roko, a se tega sploh nisem zavedala. Ko pa sem se začela spet zavedati, sem se počutila grozno. Moje vprašanje je bilo, kaj si mislijo drugi in da me imajo za noro. Vedno je bil problem v tem, kaj menijo drugi, kako to vse sprejema družba. Ko danes pogledam nazaj, vem, da bi si lahko zelo veliko pomagala sama. Ko sem se začela ukvarjati z duhovnimi stvarmi, ko sem se začela odpirati navzven, se mi je tudi življenje začelo odvijati v boljšo smer. In ker se je vse začelo izboljševati, sem pomislila, da pa mogoče operacija sploh ni potrebna. Nato pa sem le premagala strah in šla na operacijo, ki se je res dobro iztekla.

7. Ste uživali kakšna zdravila?

Sem. Ampak nobeno zdravilo mi ni povsem pomagalo, da ne bi imela napadov. Verjetno je bil tudi za to vzrok kavernom.

8. Ali ste pred napadom čutili, da se ta bliža?

Da, ampak velikokrat prepozno, ker sem bila že v napadu. Poznam pa človeka, ki si zna napad preprečiti. Ko začuti, da se bliža, se umiri, sedi in nikoli ni delal panike, ker je vse to dobro sprejel.

9. Kako pa je bilo z epilepsijo med nosečnostjo?

Pred zanositvijo sem že imela napade in jemala terapijo. Med nosečnostjo pa sem terapijo opustila in ker sem bila srečna, v pričakovanju, vseh 9 mesecev nisem imela nobenega napada. 2 - 3 mesece po porodu pa sem zopet zanosila, a sem splavila in ker se je zopet pojavil občutek krivde, so se napadi zopet dogajali, vse tja do operacije. 6 let po operaciji pa sem še enkrat zanosila in ker je prva nosečnost potekala v najlepšem redu, je bil v meni kanček upanja, da bo tudi tedaj tako. Ampak ni bilo. Ko sem zanosila, sem zopet zmanjševala s terapijo, v 5. mesecu nosečnosti pa sem imela močan napad, zato sem bila nekaj časa tudi v bolnišnici. Takrat sem se močno sprijaznila s tem, da bo moj otrok mogoče imel zaradi tega močne posledice in zato sem bila še toliko bolj srečna, ko sem rodila zdravo hčer.

10. Ste trenutno vključeni v katero društvo za epileptike? Zakaj?

Bila sem v društvu Za boljše življenje z epilepsijo, ampak sedaj že res dolgo nisem bila tam. Na začetku sem res iskala takšna društva, da sem videla, da nisem sama. Ampak tam je vsak govoril o svojih težavah, zato sem se velikokrat počutila še slabše. Menim, da moramo dati slabe stvari stran in se pogovarjati o bolj pozitivnih, ker nam je potem lažje.

11. Ste imeli pri pridobivanju vozniškega dovoljenja kaj težav? Ali ste trenutno voznica?

Pri pridobivanju vozniškega izpita nisem imela težav, saj sem ga pridobila že pred diagnozo. Tudi kasneje sem še vedno vozila, ker nisem imela posebnih težav. Kmalu potem, ko je imela moja mama prometno nesrečo s smrtnim izidom, sem se peljala po neki ravnini in prvič doživela napad med vožnjo. To pa je bil tudi mejnik, saj potem 15 let nisem vozila. Zavedala sem se, da lahko povzročim nesrečo, ki ima lahko tragičen izid, kot pri moji mami. Sedaj sem voznica. Pol leta po operaciji sem začela voziti, saj nisem imela nobenega napada več in sem se počutila sposobno.

12. Kakšno je Vaše mnenje o epilepsiji in vožnji?

Menim, da če oseba z epilepsijo prejema ustrezno terapijo, ki ji pomaga, potem lahko vozi. Če pa ima še vedno napade, pa absolutno ne. To je velika odgovornost, saj lahko škodiš tudi drugim, ne samo sebi.

13. Menite, da bi lahko kot voznica, če bi zaznali, da se Vam bliža napad, ustrezno ukrepali?

Takrat ne. To je odvisno od vsakega posameznika. Na primer moj prijatelj, ki sem ga že prej omenila, bi lahko.

14. Kaj pa menite o tem, da bi bila oseba z epilepsijo poklicni voznik?

Menim, da to nikakor ni pametno. To je res ogromna odgovornost. Jaz že zaradi odgovornosti do sebe takrat, ko sem imela napade, nisem vozila avtomobila.

15. Kakšna se Vam zdi slovenska zakonodaja s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo?

Nisem preveč seznanjena z njo, saj sem sama imela ves čas izpit. Med napadi enostavno nisem vozila, izpit je bil v mirovanju, zato s tem nisem imela težav.

16. Se Vam zdi, da je pri nas epilepsija še vedno tabu tema? Zakaj?

Menim, da je še vedno tabu tema. Meni osebno sicer ni. Želim, da bi se čim več ljudi seznanilo s to boleznijo in da bi nanjo začeli gledati drugače. Da pa je še vedno tabu

tema, je najbrž krivo to, da smo preveč zazrti sami vase in ne znamo sprejemati drugih takšnih, kot so. To se vidi že pri iskanju službe, saj so človeku z epilepsijo zaradi dobljene diagnoze zaprta skoraj vsa vrata.

17. Bi želeli morda ljudem z epilepsijo kaj sporočiti?

Sprejmimo sebe in druge takšne, kot smo. Ker če si kritičen do samega sebe, boš kritičen tudi do drugih ljudi. Tudi, če imaš epilepsijo, si verjetno sposoben za nekaj, za kar pa mogoče drugi niso. Vsak posameznik prispeva nekaj k družbi in se mora zavedati svojih kvalitiet.

Slika 3: Po koncu intervjuja z gospo Matejo Palatinuš
(vir: last raziskovalk in mentorja, 4. 2. 2016)

3.5.3 Intervju z gospodom Markom Zupanom

Intervju z g. Markom Zupanom, ki je specialist nevrologije in se posebej ukvarja še z epilepsijo, je bil izveden 5. 2. 2016 v prostorih Splošne bolnišnice Celje, z namenom pridobitve strokovnega znanja s področja epilepsije.

1. Kako potekajo pregledi oseb z epilepsijo pri vas?

Z vidika oseb z epilepsijo imamo dve vrsti pregledov, in sicer urgentne oziroma nujne preglede, to je takrat, kadar oseba prvič v življenju dobi epileptični napad in je panika. Oseba lahko na teren pokliče zdravnika ali pa urgenco. Drugi pa so, kadar je oseba že doživela epileptični napad in ni tako urgentno, pa se vseeno v pogovoru s splošnim zdravnikom odločijo, da je potreben pregled pri nevrologu. So pa še tretji pregledi pri osebah, ki že jemljejo zdravila, in je potrebno dolgoročno spremljanje. Te pa se potem vabi enkrat letno ali pa na pol leta, na dve leti, odvisno, kakšna je epilepsija. Če je napadov veliko in so zdravila manj uspešna, so kontrolni pregledi pogostejši.

2. Kakšna bolezen je epilepsija?

Za epilepsijo pravijo, da je več bolezni, tako lahko rečemo, da gre za več epilepsij. Gre za motnjo v delovanju možganske skorje, možgani so bioelektrični organ, torej to je elektrika. So pa tudi kemični organ, saj se odvijajo tudi razni kemični procesi. In to elektrokemično dogajanje ves čas skrbi, da je v možganski skorji prisotna neka napetost, ki jo lahko tudi zmerimo z elektroencefalogramom. Povprečno so te napetosti

nekje od 5 do 50 mikrovoltov. Kadar pride do motenj v delovanju te bioelektrične aktivnosti možganske skorje, lahko pride do epileptičnega napada. Možgani sami se trudijo, da bi do tega napada ne prišlo, zajeziijo patološko dogajanje, vendar jim včasih to ne uspe.

Napadi so lahko zelo različni, odvisno, v katerem delu možganov pride do te motnje. Za to motnjo pa obstajajo številni razlogi. Lahko začnemo že pri spočetju, torej že od predhodnikov dobimo tak genetski zapis, da se potem možgani razvijejo v taki smeri, da ne zmorejo bioelektričnih impulzov zadosti uspešno kontrolirati in vsake toliko časa zato pride do napadov. To so neke genetske oblike epilepsije.

Potem so tudi razvojne epilepsije, ki nastanejo v maternici, ko se plod razvija in razni dejavniki delujejo na mater, kakšne virusne infekcije, na primer rdečke, in lahko pride do poškodbe možganov ploda. Lahko pa tudi pri porodu pride do poškodbe in kasneje sproži tudi epileptični napad.

Kasneje pa so povzročitelji lahko bolezni, kot so meningitis, tumorji, kapi, krvavitve, tudi poškodbe in udarci na možgane.

3. Približno koliko oseb v Republiki Sloveniji ima epilepsijo?

Okoli 15 000 – 20 000, 1 % populacije.

4. Je epilepsija dedna?

Ene epilepsije so dedne, druge so pridobljene. Sam delam na oddelku za odraslo nevrologijo, ne otroško, in tu so pretežno pridobljene, se pravi te niso dedne. V zgodnjem otroštvu so dedne, bolj kot se odmikamo od najnežnejših mesecev, bolj se pojavljajo tudi pridobljene.

Pri nas je za pojav epilepsije najpogostejši razlog možganska kap. Teh je v Sloveniji veliko, okoli 4800 na leto, in tudi v Celju jih imamo okoli 700 na leto, številka pa že raste tudi proti 1000. Od teh, ki so doživeli kapi, jih je kar nekaj odstotkov takih, ki bodo dobili zaradi te okvare epileptične napade.

5. Kako poteka zdravljenje oseb z epilepsijo?

Zdravljenje poteka tako, da morajo te osebe jemati tablete oziroma proti epileptična zdravila. Teh je več vrst. Ta zdravila se izbirajo glede na to, kakšna je epilepsija. To je ena izbira, druga pa je tudi, kako oseba prenaša ta zdravila. Če nekega zdravila, ki bi bilo sicer v redu za določenega bolnika, bolnik ne prenaša, ga ne moremo siliti, da to zdravilo jemlje. Izbrati moramo morda malce slabšo možnost, vendar je na koncu ta boljša. Upamo, da bo novo zdravilo bolnik bolje prenašal. Večinoma uspemo že z enim zdravilom v treh četrtinah primerov. Ko zdravilo predpišemo, se napadi nehajo, če je le to ustrezno. Se pa v določenih situacijah zgodi, da tega ne moremo doseči z enim zdravilom. Takrat določimo kombinacije več tablet. Veliko je oseb, ki z dvema zdraviloma uspešno umirijo bolezen in so brez napadov, včasih pa je potrebno tudi več zdravil (tri, štiri). Ponavadi je tako, da več, kot je zdravil, manj smo uspešni pri zdravljenju. Tako da je to tako imenovana farmakorezistentna oblika epilepsije ali po domače rečeno, »karkoli daš, napadi bodo vseeno«. Velikokrat sami ne vemo in tudi osebe z epilepsijo ne, ali sploh jemati zdravila ali ne. Kljub temu jih večina jemlje, saj menijo, da nekaj jim pa pomaga. Nato pa tam, kjer se še bolj poglobljeno ukvarjajo z epilepsijo, skušajo ugotoviti, zakaj osebi nič ne pomaga. Lahko se ugotovi, da je rešitev kirurgija. Nevrokirurški posegi so raznorazni. Če preiskave pokažejo, da so strukturne

okvare na možganih, se pri določenih vrstah lahko to izreže. Ko se okvara izreže, se število epileptičnih napadov zmanjša, ali pa celo popolnoma izginejo.

6. Kaj menite o epilepsiji in vožnji?

Danes veste, da brez avtomobila zelo težko živimo in da je že skoraj nuja imeti vozniški izpit. Enako doživljajo ta sodobni čas osebe z epilepsijo. Vsi oziroma večina si želi, da bi vozili. Velikokrat je to povezano tudi s samim delom, službo. Če nimaš vozniškega izpita, ne moreš dobiti službe ali pa je ne moreš opravljati. Družba je zdaj takšna. Avtobusov skoraj ni oziroma jih je premalo, prav tako tudi vlakov in ne moreš priti v službo.

Želja po tej pravici je velika, je pa malo omejena. Seveda pa ne more nekdo voziti avtomobila za svoje osebne potrebe, če ima napade. So določene izjemne situacije, na primer oblika epilepsije, ko so napadi samo ponoči. Če je oseba pod kontrolo nevrologa, če jemlje zdravila, če so bile preiskave opravljene in so takšne, kot morajo biti in če so napadi samo ponoči, lahko vozi. Zato je potreben tudi zakonsko predpisan čas 3 leta. Tako dolgo je potrebno takšnega bolnika spremljati. In če v teh 3 letih res ni bilo nikoli napada podnevi, lahko pridobi pravico do vožnje avtomobila.

Tiste osebe z epilepsijo, ki so brez napadov ob zdravljenju, lahko v nekem določenem času prav tako dobijo pravico do vožnje. Ta pravica pa je omejena. Na začetku običajno na krajši čas, odvisno, kakšna je epilepsija. Najprej na 1 leto, potem na 2 do 3 in največ na 5 let. Nato mora oseba znova na preiskave, kontrole pri nevrologu.

7. Menite, da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije?

To tveganje obstaja in morda je za kakšen promil večje. Obstajajo tudi študije, kjer so navedeni razlogi za hude prometne nesreče, in se izkaže, da osebe z epilepsijo niso glavni povzročitelji teh nesreč. Glavni povzročitelji so bolj psihološki bolniki (agresije, obup, poskus samomora), alkoholiki, osebe, ki uživajo droge, internistični bolniki (sladkorni bolniki, srčni bolniki), epilepsija je šele nekje na sedmem, osmem ali devetem mestu. Zaradi te stigme, pa je vtis, kot da je epilepsija eden glavnih razlogov za težke prometne nesreče, pa to ni res.

8. Ali lahko po Vašem mnenju oseba z epilepsijo prepreči prometno nesrečo, če začuti, da se ji bliža epileptični napad, med vožnjo?

To je zopet odvisno, kakšno epilepsijo in kakšne napade ima oseba. Eni napadi so res takšni, da opozorijo bolnika že prej, da ustavi avto ali zapelje na rob. So pa tudi takšni napadi, za katere bolnik ne ve, kdaj nastopijo, in ti so bolj nevarni. Zato pa imamo potem obdobje 2 let, ko mora biti oseba brez napadov. Če 2 leti nima takšnih napadov, za katere ne ve, da bodo nastopili, potem je z neko garancijo možno, da dobi vozniško za 1 leto, in če v tistem letu zopet ni napadov, za 3 leta, in nato za še 1 leto. Če pa se napad zgodi, smo pa zopet na začetku, in oseba 2 leti ne sme voziti. Oziroma če je oseba pod dobro nevrologovo kontrolo, je pol leta dovolj.

9. Kakšna se Vam zdi slovenska zakonodaja s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo?

Slovenska zakonodaja je morda malce bolj stroga, kot so določene evropske, vendar so nekatere še bolj stroge kot naša. Nizozemska vem, da dovoljuje vožnjo, če imaš pol leta obdobje brez napada pod kontrolo nevrologa. Pri nas pa je to obdobje dolgo 2 - 3 leta. Združene države Amerike pa so primer, kjer ima vsaka država svojo zakonodajo,

in nekateri imajo pol leta, drugi 2, 3 leta itd. Odvisno, koliko je konservativna družba, koliko je močna stigma.

10. Kako sodelujete z medicino dela, prometa in športa?

Direktno ne sodelujemo, so pa razna strokovna srečanja, za katera je medicina dela ali pa nevrologija pobudnik. Tudi sedanji zakon glede vozniškega izpita je plod sodelovanja. Na individualnem nivoju za posamezne bolnike so pa določene dileme, ker Hipokratova prisega pravi eno, v praksi pa je drugače. Stvar deluje na način, da ko dobim osebo z epileptičnim napadom, napišem, da je bil to epileptični napad, da predvidevam, da izvira iz tega in tega dela možganov, da je potrebna uvedba zdravljenja, predpišem zdravilo, potem pa včasih napišemo, da je potrebno upoštevati vsa priporočila, ki veljajo za osebe z epilepsijo. S tem smo mi, kot specialisti, nevrologi, naredili vse. Ta izvid gre nato do osebnega zdravnika, ki mora ta zdravila pisati naprej. Osebni zdravnik pa mora nato na medicino dela, prometa in športa javiti, da ima tega in tega bolnika z epilepsijo. Medicina dela pa potem vzame vozniško dovoljenje oziroma ona potem presodi o tem, če je to potrebno. Podobne situacije so tudi glede dela zmožnosti.

11. Menite, da je epilepsija pri nas še vedno tabu tema?

Žal lahko odgovorim pritrdilno. Še vedno ima epilepsija nekakšen negativni prizvok. Pravzaprav pravijo, da je to kot neka višja sila, ki deluje na nas. Že v 19. stoletju so na te ljudi gledali nekako negativno in poleg vsega drugega so ti ljudje trpeli še s socialnega vidika. Vse to se pozna še danes. Še vedno je ta stigma prisotna, sicer v precej manjši obliki kot nekoč, ampak še vedno je. Ti ljudje se morajo še vedno z našo pomočjo boriti tudi s tem, da bi imeli čim bolj enakopraven položaj v družbi.

12. Bi želeli morda ljudem z epilepsijo kaj sporočiti?

Naj se hrabro borijo za svoj položaj v družbi. Imajo možnosti preko društva Liga proti epilepsiji Slovenije, v okviru katerega so skupine za samopomoč. Če kje niso organizirane, lahko na lastno pobudo to napravijo. V tej organizaciji in povezovanju je neka moč, da se lahko potem doseže marsikaj.

Drugo sporočilo je, da ko se enkrat oseba odloči za terapijo, je dobro, da se zdravilo redno jemlje, ker vsako prekinitev jemanja lahko drago plača. Ko se napaka zgodi, dobimo na urgenco ljudi v seriji epileptičnih napadov, en za drugim, ali tako imenovani epileptični status, ko napadi traja neprekinjeno, lahko več ur. Kar pa je zelo škodljivo za možgane. Eden izmed pomembnih razlogov, da do tega pride, je ukinitve terapije. Zato je bolje, da se v primeru želje prekinitve jemanja zdravil, oseba obrne na nevrologa.

Slika 4: Po koncu intervjuja z gospodom Markom Zupanom
(vir: last raziskovalk in mentorja, 5. 2. 2016)

3.5.4 Intervju z gospo Miljano Žitko Mastnak

Intervju z go. Miljano Žitko Mastnak, ki je zdravnica s specializacijo medicine dela, prometa in športa, je bil izveden 11. 2. 2016 v prostorih Zdravstvenega doma Celje, z namenom pridobitve informacij o omejitvah ljudi z epilepsijo in izdajo zdravniškega spričevala za vožnjo.

1. Se nama lahko predstavite?

Sem Miljana Žitko Mastnak, sem zdravnica s specializacijo medicine dela, prometa in športa.

2. Kaj menite o epilepsiji in vožnji? So takšni ljudje primerni za vožnjo?

Mi kot enota, ki se ukvarja s pregledi za zmožnost vožnje avtomobila in drugih vozil, naletimo na takšne in drugačne zdravstvene težave in vprašanja v zvezi s temi težavami. Med njimi je tudi zmožnost upravljanja vozila za ljudi, ki imajo epileptične napade in epilepsijo. Ljudje, ki imajo epileptične napade ali epilepsijo, so lahko vozniki, ampak ne brez omejitev, ki jih ugotavlja zdravnik.

3. Kakšna se Vam zdi slovenska zakonodaja s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo?

Prometna zakonodaja je od leta 2011, ko je bil sprejet zadnji pravilnik v zvezi s temi pregledi, precej izboljšana, v primerjavi s tisto iz leta 1982 in se je dosti bolj približala zakonodaji drugod po Evropi.

4. Menite, da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije?

Na to vprašanje se ne da odgovoriti z da ali ne, saj je to odvisno od posameznega primera. Vsak primer je potrebno obravnavati posebej. Dokazano je, da ljudje, ki imajo epilepsijo, pravzaprav ne povzročajo nič več prometnih nesreč kot ljudje z drugimi zdravstvenimi težavami.

5. Menite, da lahko oseba z epilepsijo prepreči prometno nesrečo, če bi doživela napad med vožnjo?

To je zopet odvisno od posameznega primera. Obstaja več oblik epilepsije, tudi takšne, ki imajo nekakšne napovedne posebnosti, avre in še drugačne oblike, kjer ne gre za izgubo zavesti. To je določen odstotek ljudi, ki jih je potrebno znati prepoznati in jim to tudi povedati. Epileptolog potem seznaní zdravnika, ki daje dovoljenja za vožnjo, da gre za takšno obliko epilepsije. V teh primerih lahko nekdo v naprej prepozna svoje značilnosti, kdaj bo prišlo do napada in se lahko nato ustrezno zaustavi in ne povzroča nevarnosti v prometu. To so specifični primeri.

6. Menite, da bi morali zdravniki obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom zaradi vprašanja zmožnosti vožnje?

Na to temo se pojavlja kar nekaj dilem. Načeloma bi se moral vsak lečeči zdravnik s svojim pacientom zelo dobro razumeti in se znati o epileptičnih napadih ustrezno pogovoriti. Kadar zdravnik vidi, da gre za pogoste napade, je dolžan to posredovati zdravniku medicine dela in prometa, saj so določena pravila, kdaj oseba z epilepsijo ne sme voziti, kdaj mora na ponovno kontrolo ipd. Če lečeči zdravnik opazi, da pacient tega ne upošteva, je vsekakor dolžan sporočiti na upravno enoto, da gre za dvom v sposobnost vožnje avtomobila. Upravna enota pa takrat po uradni poti z odločbo napoti takega voznika na kontrolni pregled na enoto medicine dela in prometa.

7. Menite, da osebe z epilepsijo kdaj prekršijo prepoved vožnje zaradi epilepsije?

To bi težko rekla, saj se s tem niti ne srečujem. Pri nas na enoti medicine dela dobimo v obdelavo paciente, ki jih je pred tem obravnaval epileptolog ali pa sam lečeči zdravnik. Verjetnost prekrška, tako kot vsepovsod, je tudi v tem primeru možna.

8. Kaj menite, kako pri nas gledajo delodajalci na zaposlitev osebe z epilepsijo?

Vsak delodajalec, ki želi nekoga zaposliti, pošlje to osebo na preventivni pregled in navede, na katerem delovnem mestu želijo to osebo razporediti. Zdravniki medicine dela moramo poznati to delo, obremenitve in obremenjenosti, tveganja. Opravimo klinični pregled kandidata, pregledamo njegovo razpoložljivo zdravstveno dokumentacijo, testiramo različne funkcije organizma... Glede na rezultate omenjenih testiranj in videno zdravstveno dokumentacijo se nato odločimo, kakšno oceno zmožnosti za dela bomo izdali. Vsekakor pa epilepsija povzroča omejitve pri delu, zlasti pri delu na višini, pri strojih itd. Zakonodaja in ustrezni pravilniki točno definirajo, katerih opravil oseba z epilepsijo ne sme opravljati. Delodajalec se sam nato odloči, v kakšni meri bo upošteval prejeta spričevala.

9. Kako pa ste povezani z nevrologi?

Z nevrologi sodelujemo redno. V primeru epilepsije sodelujemo z nevrologom epileptologom. Na našem oddelku imamo tudi konzultanta nevrologa, prav posebej za potrebe voznikov, ki želijo podaljševati oz. pridobiti vozniško dovoljenje, ki potem na podlagi mnenja epileptologa dodatno pomaga pri odločanju glede zmožnosti vožnje.

10. Menite, da je pri nas epilepsija še vedno tabu tema? Zakaj menite, da je tako?

Odvizno za koga, za nas zdravnike vsekakor ni. Za splošno populacijo pa menim, da je še vedno tabu tema. Iz izkušenj lahko rečem, da ljudje z epilepsijo potrebujejo kar

nekaj časa, da sprejmejo, da imajo takšno težavo. Ampak to je stvar posameznika in komunikacije z zdravnikom.

11. Bi želeli morda s področja vožnje ljudem z epilepsijo kaj sporočiti?

Vsekakor se te bolezni ne sme podcenjevati. Potrebno jo je res zelo dobro spoznati in se je ne bati. Zdravniki medicine dela in prometa moramo kandidata ali že večletnega voznika spoznati, spremljati njegovo bolezen, zdravljenje, čas brez napadov, spoznati specifično obliko bolezni ter odziv na zdravila. Takšno sodelovanje je zelo pomembno.

V skladu z ustrežno zakonodajo in najnovejšim pravilnikom, ki ureja zdravstvene pogoje za pridobitev ali podaljšanje vozniškega dovoljenja različnih kategorij, pa se odločimo o zmožnosti za upravljanje vozila ter določimo časovno in eventuelne druge omejitve.

Kandidati naj se nikar ne bojijo povedati za bolezen. Naj se dobro pogovorijo z epileptologom, izvajajo redne preglede, prejemajo ustrezno terapijo, saj bodo tako varni udeleženci v prometu, prav tako pa ne bodo predstavljali večje nevarnosti za druge.

Slika 5: Po koncu intervjuja z gospo Miljano Žitko Mastnak skupaj z mentorjem (vir: last raziskovalk in mentorja, 11. 2. 2016)

3.6 Primerjava rezultatov in razprava

Epilepsija je najpogostejša resna nevrološka bolezenska motnja, katere simptomatika se kaže, z izjemo nekaterih oblik te bolezni, z motnjo zavesti oziroma s prehodno funkcionalno nezmožnostjo. Zato je potrebno skrbno medicinsko preverjanje zmožnosti za vožnjo. Predpogoj za vožnjo je odsotnost epileptičnih napadov, ob tem pa seveda tudi primerna psihofizična kondicija (Grošelj, 2014, str. 192).

Pri raziskavi, ki je bila izvedena med ljudmi brez epilepsije in ljudmi z epilepsijo, je skupno sodelovalo 93 moških in 447 žensk. Prevladovala so torej osebe ženskega spola.

Največ anketirancev je pri osebah brez epilepsije prevladovala v starostni skupini med 41-60 let, in sicer 66 %, medtem ko je pri anketiranju oseb z epilepsijo sodelovalo največ oseb v starosti med 19-40 let (70 %).

Da epilepsijo poimenujemo še tudi božjast, je vedelo kar 95 % anketiranih ljudi brez epilepsije, zato je **prva hipoteza**, ki se glasi, da več kot polovica anketiranih ljudi brez epilepsije ve, da je drugi izraz za epilepsijo božjast, **potrjena**.

Da sodi epilepsija med kronične nevrološke bolezni se strinja oz. popolnoma strinja 71 % oseb brez epilepsije in 55 % oseb z epilepsijo. Na podlagi pridobljenih rezultatov je **druga hipoteza**, ki pravi, da je več kot polovica anketiranih oseb z epilepsijo in oseb brez epilepsije strinja oz. popolnoma strinja, da sodi epilepsija med kronične nevrološke bolezni, **potrjena**.

Da se lahko epilepsija pojavi v katerikoli starosti, se je pri obeh vzorcih strinjalo več kot 60 % anketirancev.

Da je epilepsija dedna bolezen meni petina oseb brez epilepsije in samo 5 % oseb z epilepsijo. Tudi g. Zupan je v intervjuju potrdil, da so ene epilepsije dedne, druge niso in so pridobljene. Kot najpogostejši razlog slednjih je navedel možgansko kap.

Da obstaja več oblik epileptičnih napadov, meni velika večina anketiranih ljudi obeh vzorcev, in sicer več oseb z epilepsijo kot oseb brez nje. Tudi g. Marko Zupan je potrdil, da so napadi lahko zelo različni, odvisno, v katerem delu možganov pride do te motnje.

S trditvijo, da so ljudje z epilepsijo dobro sprejeti v družbo, se strinja več oseb brez epilepsije kot z njo. Razlika je za 17 % v korist prvih.

Na trditev, ki pravi, da za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave, se nanaša **tretja hipoteza**, ki pravi, da se s tem strinja oz. popolnoma strinja več kot polovica ljudi z epilepsijo. Hipoteza je **potrjena**, saj je tako odgovorilo 65 % anketiranih oseb z epilepsijo.

Da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije meni večji odstotek anketiranih oseb brez epilepsije kot z njo. Razlika je kar 37 %. Statistični izračuni kažejo, da je tveganje za povzročitev prometne nezgode zaradi epileptičnega napada med vožnjo razmeroma majhno pri tistih osebah, ki imajo le redke napade. Če epileptičnega napada ni tri mesece, je verjetnost, da bi se ponovil v naslednjem letu dni 28 %. Če je odsotnost napadov od 6 do 12 mesecev, je verjetnost

ponovitve zmanjšana na 20 %. Če pa napada ni 24 mesecev, pa verjetnost ponovitve pade na 15 % (Grošelj, 2014, str. 192). Da oseba ne sme voziti, ko ima epileptične napade, meni tudi ga. Kodrun. Ga. Žitko Mastnak meni, da na splošno gledano ljudje z epilepsijo ne predstavljajo večjega tveganja za prometne nesreče kot ostali. G. Zupan pa, da to tveganje obstaja in je morda za kakšen promil večje. Na to trditev se nanaša **četrta hipoteza**, ki pravi, da ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije, se pogosteje strinjajo oz. popolnoma strinjajo anketirane osebe brez epilepsije kot osebe z njo. Hipoteza je **potrjena**, saj je razlika v strinjanju 37 % v prid anketiranim osebam brez epilepsije.

Da bi morali zdravniki obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom zaradi vprašanja zmožnosti vožnje, se strinja oz. popolnoma strinja večji odstotek anketiranih oseb brez epilepsije kot z njo. Razlika je za 7 %. Ga. Žitko Mastnak pravi, da se na to temo pojavlja kar nekaj dilem in da bi se moral vsak lečeči zdravnik s svojim pacientom dobro pogovoriti. Kadar gre za zelo pogoste napade, je dolžan to sporočiti.

Da bi morali ljudem z epilepsijo onemogočiti opravljanje voziškega izpita, se strinja oz. popolnoma strinja več anketiranih oseb brez epilepsije kot z njo. Razlika je 27 %. Da je tako, je to posledica tega, ker je pri nas epilepsija še vedno tabu tema. To sta doživljali tudi ga. Kodrun in ga. Palatinuš. Iz raziskav je razvidno, da se tveganje za ponovitev epileptičnega napada zmanjšuje po približno 5 % za vsako leto in bi po 5 letih že lahko govorili, da se je skoraj izenačilo z ljudmi, ki nimajo epileptičnega napada (Grošelj, 2014, str. 192).

Da je ljudi z epilepsijo pogosto strah pred vožnjo, se strinja oz. popolnoma strinja večji odstotek anketiranih oseb z epilepsijo kot oseb brez nje. Razlika je za 7 %.

Več kot polovica oseb brez epilepsije (57 %) se strinja, da imajo osebe z epilepsijo težave pri pridobitvi voziškega izpita. Pri anketiranju oseb z epilepsijo jih je v 55 % odgovorilo, da nimajo izpita, 15 % pa jih je imelo težave pri pridobitvi voziškega izpita.

Na obeh vzorcih je bilo tudi vprašanje, kakšna se vam zdi slovenska zakonodaja s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo. Presenetilo naju je, da kar 81 % ljudi brez epilepsije z njo ni seznanjeno, medtem ko je takšnih ljudi z epilepsijo 5 %. Večini ljudi, ki zakonodajo poznajo, se jim le-ta zdi dobra. 6 % anketiranih oseb brez epilepsije pa meni, da je premalo stroga. G. Zupan meni, da je naša zakonodaja morda malce bolj stroga, kot so določene evropske, vendar so nekatere še bolj stroge kot naša. Ga. Žitko Mastnak pa pravi, da je zadnji sprejeti pravilnik v zvezi s pregledi precej izboljššan, v primerjavi s tistim iz leta 1982.

Dobra polovica anketiranih oseb brez epilepsije meni, da bi morali imeti ljudje z epilepsijo omejitve pri prevažanju drugih oseb (svojih otrok, svojcev). Samo eden od anketiranih, ki ima epilepsijo, je odgovoril pritrdilno na to vprašanje.

54 % ljudi brez epilepsije meni, da ljudje z epilepsijo redko prekršijo omejitev prepovedi vožnje zaradi epilepsije, medtem ko je 15 % ljudi z epilepsijo odgovorilo, da so to omejitve že prekršili oz. 30 %, če vzamemo samo osebe, ki imajo izpit oz. so vozniki. Več kot 80 % anketiranih oseb, ki nimajo epilepsije ne pozna nobene osebe, ki je med vožnjo doživela epileptični napad, vendar brez prometne nesreče in tudi ne osebe, ki je zaradi epileptičnega napada doživela prometno nesrečo.

Društvo Liga proti epilepsiji Slovenije pozna samo 7 % anketiranih oseb brez epilepsije. Največ (30 %) oseb z epilepsijo je v društvo vključenih od 2 do 10 let. Kot razloge, da so se anketirane osebe z epilepsijo vključile v to društvo so navedle, da zaradi spoznavanja ljudi z epilepsijo, zaradi potrebe po podatkih o epilepsiji, da so se naučile pomagati sebi in drugim ter zaradi zdravljenja v Erlangnu. V društvu v 40 % redko oz. pogosto razpravljajo o njihovi prometni varnosti. Prav tako 40 % anketiranih oseb z epilepsijo meni, da društvo nič ne pomaga pri uveljavljanju pravic iz naslova prometne varnosti oz. prometa.

Osebe z epilepsijo bi v 10 % vedno, v 20 % skoraj vedno in v 10 % redko preprečile prometno nesrečo, če bi doživele epileptični napad med vožnjo. Ga. Žitko Mastnak meni, da je to odvisno od posameznega primera in da obstaja določen odstotek ljudi, pri katerih ne pride do izgube zavesti. Prav tako meni g. Zupan, da je to odvisno od tega, kakšne napade ima oseba.

Dejstvo, da lahko nekatere osebe z epilepsijo upravljajo motorna vozila ocenjujemo kot pomemben napredek, po drugi strani pa to pripomore k postopnemu detabuiziranju epilepsije (Grošelj, 2014, str. 192). Da je epilepsija še vedno tabu tema v današnji družbi menijo vsi sogovorniki v intervjujih. V prvi polovici 20. stoletja je namreč veljala popolna prepoved vožnje za osebe, ki so imele epilepsijo. Kasneje se je to umaknilo liberalnejšim merilom, sprva še z nekajletno prepovedjo, sedaj pa stroka že ugotavlja, da taka oseba ne predstavlja povečanega tveganja, četudi je zahtevana doba brez napadov krajša (Grošelj, 2014, str. 192).

4 Zaključek

Epilepsija, ki jo imenujemo tudi božjast ali padavica, spada med kronične nevrološke bolezni, pri kateri se napadi pojavijo zaradi nepravilne in nenadne dejavnosti nevronov. Poznamo različne oblike epilepsij. Vzroki za nastanek epilepsije so različni in odvisni od tega, v katerem življenjskem obdobju se pojavijo. Ljudje z epilepsijo imajo določene omejitve, kar se tiče pridobitve voznškega dovoljenja, ter pri iskanju zaposlitve.

Na naju je imela ta raziskovalna naloga pozitiven vpliv, saj sva razširili svoje znanje o epilepsiji in glede na pridobljene informacije in izkušnje, ki so nama jih zaupali ljudje z epilepsijo ter strokovnjaki, ki se s to boleznijo ukvarjajo, meniva, da ljudje o epilepsiji še vedno vemo premalo in imamo zato o njej predsodke. Ravno zaradi tega, da ne bi prihajalo do napačnih mnenj, bi morali ljudi, predvsem mladostnike, bolj seznanjati s to boleznijo, na primer s predavanji na šolah, z izobešanjem plakatov ter deljenjem zloženek s to vsebino. Na takšen način bi večina ljudi vedela, kako ukrepati v primeru, če oseba doživi epileptični napad in bi tako lahko marsikomu pomagali. Še toliko bolje bi bilo, če bi imel vsak posameznik priložnost srečati osebo z epilepsijo in prisluhniti njenim izkušnjam in pogledu na to bolezen.

Predvsem naju je zanimalo, kakšno je stališče ljudi o udeležbi oseb z epilepsijo v cestnem prometu in ali so ravno osebe z epilepsijo tiste, ki povzročijo več prometnih nesreč. Na tem področju se pojavljajo velike dileme. Ko slišimo, da je oseba z epilepsijo tudi voznik, se v nas zopet pojavi dvom. Zaradi nepoznavanja bolezni si najpogosteje predstavljamo tiste hude oblike napadov s tresenjem in slinjenjem, zato menimo, da osebe z epilepsijo niso sposobne za vožnjo. Tudi sami sva bili na začetku v dvomih, a so najine raziskave in na novo pridobljeno znanje pokazale, da niso osebe z epilepsijo tiste, ki povzročajo največ prometnih nesreč, temveč so najnevarnejši vozniki osebe z drugimi kroničnimi boleznimi in osebe, ki so pod vplivom različnih substanc. Osebe s to boleznijo imajo v večini primerov težave z pridobivanjem voznškega dovoljenja, dokler pa so še prisotni napadi, pa je vožnja tako ali tako prepovedana. Zato ni nobene potrebe po ustvarjanju odvečne panike, saj se večina oseb z epilepsijo zaveda svoje zmožnosti za vožnjo. Če menijo, da zanj niso sposobni, raje ne sedejo za volan, saj vedo, kaj lahko s tem povzročijo sebi in pa tudi drugim udeležencem v prometu.

V času raziskovanja sva dobili podatek, da so pri vožnji bolj nevarni ljudje z drugimi kroničnimi boleznimi in ljudje, ki so pod vplivom različnih substanc (alkohol, droge), kar je verjetno bolj skrb-zbujajoče spoznanje. Zanimivo je, da je veliko nevarnosti prav zaradi nepoznavanja in prevladujočega mnenja laikov v družbi. Spremljanje in prava mera previdnosti pa seveda ni nikoli odveč.

Raziskovalno nalogo bi zaključili z mnenjem, da lahko vsak posameznik močno pripomore k izboljšanju svojega življenja. Čim več se gibajmo, zdravo prehranjujemo in se čim manj obremenjujmo z zadevami, ki za nas sploh niso pomembne. Prav tako pa bodimo do drugih prav takšni, kot si želimo, da bi bili oni do nas.

5 Viri in literatura

Bielen, I. in sod. Živeti z epilepsijo. Pliva, 2001, str.4. Dostop: http://pednevro.pedkl.si/wp-content/uploads/2008/07/ziveti_z_epilepsijo.pdf, pridobljeno: 12. 1. 2016.

Čepin Tovornik, P. Ulaga, L., Žmavc, A. Slike: 1-5.

Grošelj, J. Epilepsija in vozniška zmožnost. V: Ocenjevanje sposobnosti za vožnjo avtomobila. Zbornik predavanj. Univerzitetni rehabilitacijski inštitut RS – Soča, Ljubljana, 2014, str. 192, 194.

Gumzej, L. Vpliv epilepsije na kakovost življenja bolnikov; diplomsko delo. Univerza v Mariboru; Fakulteta za zdravstvene vede. 2013, str. 16.

Kržan, M. Zbirka knjižic za zdravje; epilepsija. GSK. Ljubljana, 2014, str. 4-7, 13-15. Dostop: <http://www.gsk.si/uploads/knjizice/GSKepilepsijaS.pdf>, pridobljeno: 12. 1. 2016.

Lorenčič, M. Jeseni končno pravilnik o vožnji za epileptike, 2010. Dostop: <https://www.dnevnik.si/1042367605>, pridobljeno: 19. 2. 2016.

Marušič, D. Pravilnik o zdravstvenih pogojih voznikov motornih vozil, 2011, Uradni list RS, št. 47/2011, členi 1, 4-6, 8-11.

Dostop: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=104187>, pridobljeno: 12. 1. 2016.

Mavrič, M. Epilepsija in promet. Zdravniški vestnik. Ljubljana, 2015, str. 295.

Trdan, V. Ponovno rojstvo. Društvo Vita za pomoč po nezgodni poškodbi glave. Ljubljana, 2009, str. 39-41.

6 Priloge

6.1 Anketni vprašalnik o epilepsiji za ljudi brez epilepsije

6.2 Anketni vprašalnik o epilepsiji za ljudi z epilepsijo

ANKETNI VPRAŠALNIK O EPILEPSIJI ZA OSEBE BREZ EPILEPSIJE

Spoštovani!

Sva Lara Ulaga in Andreja Žmavc, dijakinji drugega letnika Srednje zdravstvene šole Celje. Letos sva se odločili, da bova izdelali raziskovalno nalogo z naslovom *Pogled ljudi na prometno varnost oseb z epilepsijo*. Najin namen je pridobitev novega znanja, ki bi ga širili med druge ljudi z namenom detabuizacije tega področja.

Prosiva, če si vzamete nekaj časa, in odgovorite na naslednja vprašanja. Na vsa vprašanja je možen **le en odgovor**. Anketni vprašalnik je **anonimen**.

Spol:

- a) moški
- b) ženski

Starost:

- a) do 18 let
- b) 19 – 40 let
- c) 41 – 60 let
- d) 61 in več

1. S katerim izrazom še poimenujemo epilepsijo?

- a) sušica
- b) tresavica
- c) božjast
- d) pasavec

2. Označite stopnjo strinjanja (s križcem) pri spodaj navedenih trditvah z ocenami od 1 do 5, pri čemer pomeni 1 – sploh se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – niti niti (neodločeno), 4 – strinjam se in 5 – popolnoma se strinjam.

Trditve:	1	2	3	4	5
Epilepsija sodi med kronične nevrološke bolezni.					
Epilepsija se lahko pojavi v katerikoli starosti.					
Epilepsija je dedna bolezen.					
Obstaja več oblik epileptičnih napadov.					
Ljudje z epilepsijo so dobro sprejeti v družbo.					
Za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave.					
Ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije.					
Zdravniki bi morali obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom, zaradi vprašanja zmožnosti vožnje.					
Ljudem z epilepsijo bi morali onemogočiti opravljanje vozniškega izpita.					
Ljudi z epilepsijo je pogosto strah pred vožnjo.					

3. Menite, da imajo osebe z epilepsijo težave pri pridobitvi vozniškega izpita zaradi epilepsije in kakšne?
- a) da, kakšne (napišite)? _____
 - b) ne
4. Kakšna se vam zdi slovenska zakonodaja s področja prometne varnosti za ljudi z epilepsijo?
- a) preveč stroga
 - b) premalo stroga
 - c) nesprejemljiva
 - d) dobra
 - e) je ne poznam
 - f) drugo (napišite): _____
5. Menite, da bi morali imeti ljudje z epilepsijo omejitve pri prevažanju drugih oseb (svojih otrok, svojcev)?
- a) da
 - b) ne
6. Menite, da ljudje z epilepsijo kdaj prekršijo omejitve prepovedi vožnje zaradi epilepsije?
- a) da, pogosto
 - b) da, redko
 - c) ne
7. Ali lahko po vašem mnenju oseba z epilepsijo prepreči prometno nesrečo, če bi doživela epileptični napad med vožnjo?
- a) da, vedno
 - b) da, skoraj vedno
 - c) redko
 - d) nikoli
8. Poznate kakšno osebo, ki je med vožnjo doživela epileptični napad, vendar brez prometne nesreče?
- a) da
 - b) ne
9. Poznate kakšno osebo, ki je že doživela prometno nesrečo zaradi epileptičnega napada med vožnjo?
- a) da
 - b) ne
10. Poznate društvo Liga proti epilepsiji Slovenije?
- a) da
 - b) ne

Hvala za sodelovanje!

ANKETNI VPRAŠALNIK ZA LJUDI Z EPILEPSIJO

Spoštovani!

Sva Lara Ulaga in Andreja Žmavc, dijakinja drugega letnika Srednje zdravstvene šole Celje. Letos sva se odločili, da bova izdelali raziskovalno nalogo z naslovom *Pogled ljudi na prometno varnost oseb z epilepsijo*. Najin namen je pridobitev novega znanja, ki bi ga širili med druge ljudi z namenom detabuizacije tega področja.

Prosiva, če si vzamete nekaj časa, in odgovorite na naslednja vprašanja. Na vsa vprašanja je možen **le en odgovor**. Anketni vprašalnik je **anonimen**.

Spol:

- c) moški
- d) ženski

Starost:

- e) do 18 let
- f) 19 – 40 let
- g) 41 – 60 let
- h) 61 in več

1. Ali ste voznik/-ca?

- a) da
- b) ne

2. Kdaj so vam odkrili epilepsijo (dopolnjena leta)?

- a) do 1 leta
- b) od 1 do 10 let
- c) od 10 do 20 let
- d) od 20 let dalje

3. Ste zaposleni?

- a) da
- b) ne

4. Označite stopnjo strinjanja (s križcem) pri spodaj navedenih trditvah z ocenami od 1 do 5, pri čemer pomeni 1 – sploh se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – niti niti (neodločeno), 4 – strinjam se in 5 – popolnoma se strinjam.

Trditve:	1	2	3	4	5
Epilepsija sodi med kronične nevrološke bolezni.					
Epilepsija se lahko pojavi v katerikoli starosti.					
Epilepsija je dedna bolezen.					
Obstaja več oblik epileptičnih napadov.					
Ljudje z epilepsijo so dobro sprejeti v družbo.					
Za človeka z epilepsijo predstavlja izguba vozniškega dovoljenja velike težave.					

Ljudje z epilepsijo predstavljajo večje tveganje za prometne nesreče kot ljudje brez epilepsije.					
Zdravniki bi morali obvezno prijavljati osebe z epilepsijo državnim organom, zaradi vprašanja zmožnosti vožnje.					
Ljudem z epilepsijo bi morali onemogočiti opravljanje vozniškega izpita.					
Ljudi z epilepsijo je pogosto strah pred vožnjo.					

5. Kakšna se vam zdi slovenska zakonodaja s področja epilepsije in prometne varnosti?

- a) preveč stroga
- b) premalo stroga
- c) nesprijemljiva
- d) dobra
- e) nisem seznanjen/-a z njo
- f) drugo (napišite): _____

6. Koliko ste odvisni od lastnega prevoza?

- a) v celoti
- b) delno
- c) nisem odvisen/-a
- d) drugo (napišite): _____

7. Kakšen je vaš trenutni status glede vožnje?

- a) imam popolno prepoved vožnje
- b) imam omejitve v vožnji
- c) nisem voznik/-ca
- d) drugo (napišite): _____

8. Kako ste se počutili, ko ste izvedeli, da imate omejeno pravico do vožnje?

- a) bil/-a sem žalosten/-a
- b) bil/-a sem potr/-a
- c) bil/-a sem jezen/-a
- d) bil/-a sem presenečen/-a
- e) nimam omejitev v vožnji
- f) nisem voznik/-ca
- g) drugo (napišite): _____

9. Ste kdaj prekršili omejitev prepovedi vožnje zaradi epilepsije?

- a) da
- b) ne
- c) nisem voznik/-ca

10. Ali bi po vašem mnenju lahko preprečili prometno nesrečo, če bi doživeli epileptični napad med vožnjo?

- a) da, vedno

- b) da, skoraj vedno
 - c) redko
 - d) nikoli
 - e) nisem voznik/-ca
11. Ste že med vožnjo doživeli epileptični napad, vendar brez prometne nesreče?
- a) da
 - b) ne
 - c) nisem voznik/-ca
12. Ste že doživeli prometno nesrečo zaradi epileptičnega napada med vožnjo?
- a) da
 - b) ne
 - c) nisem voznik/-ca
13. Ali ste imeli pri pridobitvi vozniškega izpita zaradi epilepsije težave in kakšne?
- a) da, kakšne? _____
 - b) ne
 - c) nimam izpita
14. Ali imate predpisane omejitve pri prevažanju drugih oseb (svojih otrok, svojcev)?
- a) da
 - b) ne
 - c) nisem voznik/-ca
 - d) drugo (napišite): _____
15. Kako dolgo ste že član/-ica društva Liga proti epilepsiji Slovenije (dopolnjena leta) in razlog včlanitve? _____
- a) do 1 leta
 - b) od 2 do 10 leta
 - c) od 11 do 20 leta
 - d) nisem član/-ica
16. Ali v društvu razpravljate tudi o prometni varnosti ljudi z epilepsijo?
- a) da, pogosto
 - b) da, redko
 - c) ne
17. Koliko vam pomaga društvo pri uveljavljanju pravic iz naslova prometne varnosti oz. prometa?
- a) zelo veliko
 - b) veliko
 - c) malo
 - d) zelo malo
 - e) nič

Hvala za sodelovanje!